

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 58.

Onsdagen den 16 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredros herr *Bengtssons* i Göteborg vid kammarens sammanträde nästlidna gårdag framställda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa spörsmål angående vidtagande av åtgärder till förekommande av ytterligare fraktstegringar vid sjötransporter; och blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 2.

Vidare föredrogos var för sig och hänvisades till statsutskottet de på kammarens bord liggande motionerna nr 487, av herr *Thore*, och nr 488, av herr *E. A. Nilson* i Örebro.

§ 3.

Härefter föredrogos, men bordlades åter första särskilda utskottets utlåtande nr 3, andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 14—16 och andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden nr 15—17.

§ 4.

Till avgörande förelåg nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag dels till ändrad lydelse av §§ 49 och 53 regeringsformen samt § 2, § 37 mom. 1, § 42, § 43 mom. 2, § 54, § 55 och § 58 riksdagsordningen, dels ock till lag angående ändrad lydelse av 5 § i stadgan den 26 maj 1909 om val till riksdagens utskott, ävensom av i ämnet väckta motioner.

Ang. ändring i regeringsformen och riksdagsordningen.

Punkten 1:o).

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t föreslagit i en till riksdagen avlåten och till konstitutionsutskottet hänvisad proposition, nr 111, hemställde utskottet i förevarande punkt, att riksdagen måtte antaga såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling ett vid

Ang. ändring i regeringsformen och riksdagsordningen. punkten fogat förslag till ändrad lydelse av §§ 49 och 53 regeringsformen samt § 2, § 37 mom. 1, § 42, § 43 mom. 2, § 54, § 55 och § 58 riksdagsordningen.

(Forts.)

På hemställan av herr talmannen beslöts, att det av utskottet framlagda förslaget till grundlagsändringar skulle föredragas paragrafvis, att lagtext ej skulle uppläsas, såvida icke yrkande därom framställdes av någon ledamot av kammaren, samt att vid föredragning av § 49 regeringsformen överläggningen finge röra sig om förslaget i dess helhet.

I enlighet härmed föredrogs först *utskottets förslag till ändrad lydelse av § 49 regeringsformen*; och yttrade därvid

Herr H a l l e n d o r f f: Herr talman, mina herrar! En tillfällighet, varför jag nog själv bär skulden, vållade, att jag icke kom att närvara vid betänkandets justering, och därför kom jag icke heller i tillfälle att reservativt framföra en del anmärkningar, vilka jag nu i stället tillåter mig att här meddela kammaren.

Det kan ju synas en smula förmätet, att en ungdom, lät oss säga »en fyraåring», tillåter sig att diskutera på detta sätt om riksdagens arbetsätt. Men mina herrar, jag tror, att den fråga, som är på tapeten, är så pass allvarsam, att vi ha skäl i att taga emot bidrag till den från alla håll, vare sig äldre eller yngre i riksdagen. Och jag vågar nästan påstå, att ungdomarna, som komma med litet mindre av förutfattade meningar om, huru allt skall ordnas, kunna ha en viss förutsättning för att se en hel del fel, som de, vilka äro invanda i en bestämd ordning, ha ytterst svårt att observera. Man blir så van vid att det och det skall vara på det och det viset, så att man icke förstår, att det kan ganska väl ordnas på annat vis också. Det är därför, som jag tillåter mig att här framföra några anmärkningar.

Vad beträffar det förslag, som har framlagts av Kungl. Maj:t och i huvudsak tillstyrkts av konstitutionsutskottet, så tror jag, att man kan säga om det, att det innesluter åtgärder, vilka icke alls skada men också rätt föga gagna. En vinst är, att det kommer att bli tvenne lagutskott, vilka kunna dela den tunga bördan, som nu ligger på lagutskottet. Det kommer vidare att bli möjligt för riksdagen att tidigare än hittills få hela sitt arbetsmaterial på bordet, och därigenom bli naturligtvis en rationellare utskiftning av arbetet och ett bättre ordnande av arbetet möjliga. Dessutom kommer riksdagen att börja fem dagar tidigare än hittills, vilket väl såvitt jag förstår, praktiskt betyder, att vi öka till fem dagar i riksdagens början men säkerligen icke sluta tidigare än hittills. Åtminstone förefaller det mig mycket sannolikt.

Det kan mycket väl hända, att dessa åtgärder medföra ett och annat gott, och därför skall jag icke alls bestrida dem. Men jag vill påpeka, att härmed upptages icke på ringaste vis den fråga, som måste vara den centrala, nämligen: *finns det över huvud taget någon möjlighet att i huvudsak inom den nuvarande arbetstidens ram medhinna*

den arbetsbörda, som påligger riksdagen? Detta är ett spörsmål, som ovillkorligen tränger sig fram just nu, därför att det så ivrigt diskuteras, huruvida det icke kan vara nödvändigt att avsevärt förlänga arbetstiden, huruvida det icke kan vara nödvändigt att genomföra t. ex. en uppdelning av arbetet här på två riksdagssessioner.

*Ang. ändring i
regerings-
formen och
riksdagsord-
ningen.*

(Forts.)

Om ni nu, mina herrar, skulle vilja ägna litet uppmärksamhet åt den lilla näpna volym, som jag här håller i handen! Näja, den är ju icke precis någon handbok, som man stoppar i fickan, men i alla fall är den av ganska måttliga dimensioner. Nä, den innehåller icke bara Kungl. Maj:ts proposition nummer 1, d. v. s. statsverkspropositionen, till 1868 års riksdag, utan den innehåller tillika samtliga de propositioner, som Kungl. Maj:t till den riksdagen avgav. D. v. s. ni finna i denna lilla bok allt det, som numera varje riksdag plägar fylla ett helt bibliotek på 12, 16 eller 18 lika tjocka volymer. Det är ju alldeles tydligt, att redan denna skillnad i riksdagstryckets omfång angiver, att arbetet här sedan vårt riksdagsskickets början har vuxit så oerhört, att det är otänkbart att inom samma tid medhinna det i samma lugna mak, som man kunde göra en gång i världen närmast efter år 1866. Men därför blir det också nödvändigt att antingen tänka på en förlängning av riksdagssessionen eller också pröva, huruvida vi inom den nuvarande ramen kunna i huvudsak medfinna samma arbete. Det är den anmärkning, som jag skulle vilja rikta emot Kungl. Maj:t, när han i fjol tillsatte den s. k. riksdagsarbetskommittén, och sedermera mindre mot denna kommitté än emot konstitutionsutskottet, att man icke åtminstone har satt fingret på den frågan samt diskuterat den och angivit, att det är den, som framför allt måste ventileras för närvarande.

Vi stå då, så vitt jag kan se, inför alternativet att reformera arbetssättet eller förlänga arbetstiden. Nu lär väl ingen kunna komma ifrån, att det finns åtskilliga avseenden, i vilka riksdagens arbetssätt med visst fog skulle kunna reformeras. Å andra sidan kan man väl icke komma ifrån, att planerna på en avsevärd förlängning av riksdagstiden uppkalla mycket betydande betänkligheter. Det har särskilt från ett håll påpekats, att den bästa lösningen givetvis vore, om man införde en kortare höstsession, därefter en paus under julen och så en session under vintern. Emot den uppdelningen, som otvivelaktigt har ett visst rationellt drag, inställer sig givetvis den invändningen, att det för en mycket stor del av riksdagens nuvarande medlemmar bleve omöjligt att i sådant fall deltaga i riksdagsarbetet. För alla, som äro avsevärt upptagna av sin borgerliga näring eller av sin innehavande tjänst, bleve det tydligtvis orimligt att offra den långa tid av året, som här skulle krävas för riksdagsarbetet. Det skulle betyda, att faktiskt komme riksdagen att fyllas av vad man brukar kalla för yrkespolitiker eller kanske levebrödspolitiker. Man kan ju säga mycket fult om den klassen, man kan måhända också säga något förmånligt om densamma. Jag tror i varje fall, att vi kunna vara ense om, att det hittills varit särdeles förmånligt för den svenska riksdagens arbete, att kamrarna icke varit till någon större del så sammansatta, och jag tror, att vi skola till det allra yttersta

Ang. ändring i
regerings-
formen och
riksdagsord-
ningen.

(Forts.)

betänka oss, innan vi gå in på en väg, som skulle konsekvent leda till en sådan väsentligen ändrad sammansättning av riksdagens kamrar. Ätminstone måste jag vara mycket betänksam mot en lösning i den riktningen.

Därtill bör påpekas en annan sak, som jag icke är säker på att vederbörande har riktigt ordentligt tagit under övervägande vid lancerandet av förslag i nu berörd riktning, nämligen den mycket stora börda för Kungl. Maj:ts kansli, som ovillkorligen skulle följa med en sådan förändring. Såvitt jag har mig bekant, pläga under riksdagarna de olika utskotten formligen bombardera Kungl. Maj:ts kansli med framställningar om upplysningar och utredningar i alla möjliga frågor. Därtill kommer utarbetandet av propositioner, som ju går i ständigt ökat tempo. Det gör, att så länge riksdagen är samlad, arbetar Kungl. Maj:ts kansli så gott som uteslutande för riksdagen, och detta även en rundlig tid före och efter densamma.

Skulle nu riksdagen förlängas så avsevärt, att den i själva verket komme att omfatta en god del av hösten och så hela vintern och en del av våren, så skulle det betyda, antingen att Kungl. Maj:ts kansli sattes ur stånd att fylla sina ordinarie uppgifter — ty Kungl. Maj:ts kansli har även andra uppgifter än att tillhandagå riksdagen med upplysningar och fabricera propositioner till riksdagen — eller också nödgades vi sörja för en mycket avsevärd förstärkning av samma kansli, kanske en fördubbling av personalen, för att den skulle vara något så när i stånd att fylla sina uppgifter. Det är naturligtvis möjligt, utan fråga, att genomföra detta. Det är en penningfråga. Ätminstone närmast. Men det är även organisationsfrågor här, som ha sina svårigheter, och därför undrar jag, om man icke även av denna anledning måste allvarligt tveka rörande de projekt, som i denna väg framkastats.

Då återstår frågan: finnes då icke möjlighet för riksdagen att så att säga reformera sig själv? Därvidlag har jag jämte en annan motionär, herr Kaijser, tillåtit oss framkasta vissa projekt. Ett av dessa är det, att det skulle vara möjligt att vinna 5, i vissa fall t. o. m. 15 dagar vid riksdagens början genom förkortning av motions-tiden, resp. tiden för val till utskott. Det har nu konstitutionsutskottet icke velat lyssna till, ty utskottet anser det vara en åtgärd, som har diverse betänkligheter. För min del kan jag icke godkänna de betänkligheterna, men jag nöjer mig att i den saken hänvisa till motionens motivering.

Det finnes en annan möjlighet, som jag dock är rädd skulle verka något skandaliserande, nämligen att utskotten själva riktigt grundligt ville taga itu med sitt eget arbetsätt. Jag har icke tillräcklig erfarenhet från utskottet, men åtminstone det lilla jag sett och det jag förnummit från åtskilliga andra håll, säger mig, att inom utskottet nedlägges nu som oftast ett hart när fruktansvärt arbete på sådana detaljer, som egentligen äro av rätt ringa värde. Det blir speciellt i fråga om kungliga propositioner som oftast en formlig dubbelprövning av förslag, vilka redan förut ha ganska grundligt bearbetats. Ett utskott kommer kanske med en eller annan bra väsent-

lig jämkning efter att ha ägnat flera förmiddagar åt ventilering av en sak, där man till sist i alla fall icke har några avsevärda ändringar att påyrka. Det äger i detta avseende säkerligen rum ett slösande med tiden, som det skulle vara mycket nyttigt, att alla herrar kolleger inom kammaren ville allvarligen rikta sin uppmärksamhet på. Jag har själv varit med om, att man suttit timalts och renläst ett litet utlåtande, där man faktiskt icke kommit till någon egentlig märkbar ändring i det redan förut färdiga utlåtandet. Detta kan då väl icke sägas vara något ordentligt användande av arbetstiden! Men jag medgiver, att en ändring härvidlag måste gå ut på att hela uppfattningen av utskottsarbetet finge i viss mån ändras. Den måste gå ut därpå, att utskotten betraktade sig icke som rena ämbetsverk utan som en sorts politiska nämnder, vilka ha att från andra synpunkter än dem Kungl. Maj:t och motionärer anlagt pröva de förslag, som Kungl. Maj:t eller motionärer framställa. Den förändringen i åskådningen skulle säkert vara ganska nyttig, om den sloge igenom, men jag medgiver, att det på en traditionell riksdagsmannauppfattning hittills kunde verka något halsbrytande, så jag misstänker, att riksdagen icke har stor lust att tillgodogöra sig densamma.

*Ang. ändring
regerings-
förmen och
riksdagsord-
ningen.
(Porto.)*

Det finnes emellertid ett annat område för eventuell reform, det som jag och herr Kaijser tillåtit oss att motionsvis speciellt påpeka, nämligen den nuvarande indelningen av arbetsdagen. Beträffande våra detaljförslag kan jag nöja mig med en hänvisning även här till motionen. Däremot vill jag understryka, att det näppeligen för närvarande någonstans finnes några arbetande institutioner, som så pass lättvindigt handskas med sin arbetstid som riksdagens utskott. Ty det får man väl lov att medgiva, att börja arbetsdagen kl. 11 och i allmänhet, efter att ha hållit en lunchpaus, sluta den kl. 3 eller halv fyra, och detta som regel 3 eller någon gång 4 dagar i veckan, det är icke precis att nedlägga något vidare intensivt arbete. Faktiskt har man ju också inom statsförvaltningen helt och hållet gått ifrån en arbetsindelning, som varit något i samma stil, och det förefaller mig, som om vi här i riksdagen, som plåga ha rätt mycket att anmärka emot Kungl. Maj:ts förvaltning, hade anledning att en smula se upp med vad vi själva göra och vad som skäligen kan krävas av oss. Om därvidlag man går till förändringar — jag vill icke precis yrka just på dem, som vi föreslagit, men dock något i den stilen — så kan det givitvis innebära en mycket avsevärd tidsvinst för riksdagsarbetet. Jag är förvissad, att en hel del av det forcerade arbete, som nu faller på utskotten mot riksdagens slut, skulle med en mera praktisk uppdelning av arbetsdagen medhinnas tidigare och utan några större svårigheter.

Nu har konstitutionsutskottet icke varit så ovänligt, att det helt och hållet avvisat alla tankar i denna riktning, utan det har sagt några välvilliga ord om att det kan ju finnas åtskilligt i denna väg som är att observera. Jag ber få tacka konstitutionsutskottet för det där vitsordet. Men jag kan icke riktigt vara nöjd med allenast det, därför att det förefaller mig, att är tanken värd beaktande, så finnes det även möjligheter att befordra åtminstone dess allvarliga pröv-

Ang. ändring i
regerings-
formen och
riksdagsord-
ningen.

(Forts.)

ning än att så där i förbigående och liksom obligatoriskt rekommendera bort den. Det hade funnits möjligheter att bestämt anbefalla åtgärder i denna riktning, dels genom anmaning, föreställer jag mig, till talmanskonferensen och dels till utskottens ordförande, att man verkligen allvarsamt prövade, vad som genom en annan indelning av arbetsdagen kan åstadkommas.

Nu säges det naturligtvis, att på detta vis bleve det omöjligt för enskilda riksdagsmän att ägna sig åt en hel massa extra uppdrag etc., som de ha att sköta. Ja, det kan ju möjligtvis vara sant, men där finnes å ena sidan alltid möjligheten att använda suppleanter i utskottsarbetet, och jag har mig bekant, att de redan nu rätt mycket användas. Dessutom har jag alltid förutsatt, att skall en sådan här förändring ske, så är det självklart, att med den följer också nödvändigheten av en viss omreglering av riksdagsmannaarvodet. En dylik åtgärd har jag i detta sammanhang så mycket mindre några betänkligheter emot, som jag alltid ansett det vara en förträfflig hushållning att betala väl för väl gjort arbete. För arbete däremot, som göres mer eller mindre på hafs, kan jag icke finna någon som helst anledning att betala något särskilt högt pris.

Nu har emellertid mot det förslag, som vi framställt, av en motionär i denna kammare gjorts den anmärkningen, att det skulle varken vara »praktiskt eller genomförbart». Vad den anmärkningen beträffar, så vill jag säga, att det förefaller mig, att därom kan ingen yttra sig, förrän det blivit försökt, och då detta icke skett, synes mig invändningen föga värd.

Kvar står sålunda, att det finnes hittills outnyttjade möjligheter för att tillvarataga tiden bättre och därmed också möjligheter, att inom den nuvarande arbetstidens ram i huvudsak kunna medhinna den arbetsbörda, som riksdagen fått sig pålagd. Så länge det är förhållandet, kan jag för min del icke finna, att det finnes något skäl att reflektera på de anvisningar i annan väg, som av en eller annan har under detta ärendes behandling framkastats.

Som saken nu ligger, har jag naturligtvis icke anledning att göra något särskilt yrkande, men jag tror, att det vore skäl i, att vi litet var rätt allvarsamt toge i övervägande just den omständighet, som jag påpekat, att det finnes verklig möjlighet att bättre utnyttja arbetstiden, ty endast i den mån detta försökes och icke lyckas, endast då kan man också reflektera på en förlängning av riksdagens arbetstid. Men då fruktar jag, att en sådan trots alla därmed förbundna svårigheter, kan bliva nödvändig.

Vidare anfördes ej. Paragrafen godkändes.

Övriga delar av utskottets i punkten 1:o framlagda förslag.

Godkändes.

Utskottets hemställen i förevarande punkt förklarades vara besvarad genom de av kammaren sålunda fattade besluten.

Punkterna 2:o) och 3:o).

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Sedan *punkten 4:o)* härpå föredragits, yttrade

Herr Kaiser: Herr talman, mina herrar! Det har ju varit en allmän önskan att om möjligt få riksdagen avslutad den 15 maj, och denna av Kungl. Maj:ts tillsatta parlamentariska kommitté har kommit in med en del förslag för att lyckas åstadkomma detta. Det föreslås t. ex., att Kungl. Maj:ts propositioner skola vara inlämnade i allmänhet 70 dagar efter riksdagens början och att det skall finnas tvenne lagutskott. Detta är ju saker, som man kan hoppas skola bidra till, att riksdagen skall kunna avslutas tidigare än nu är fallet.

Jag tror för min del dock, att detta icke är tillräckligt, utan det måste nog, såsom framhållits här flera gånger förut, göras ändringar i riksdagens arbetsordning för övrigt. Jag har i år liksom i fjol räknat ut, huru många plena som höllos och huru långa de voro under riksdagens första månad. Mellan den 15 januari och den 16 februari detta år höllos i riksdagen 23 plena, och i medeltal varade dessa 1 1/2 timme. Om man nu tänker på, att remissdebatten varade ett stort antal timmar, så förstår man, att de övriga plena voro mycket korta. Det synes mig vara mycket fördelaktigt, om riksdagsarbetet kunde ordnas så, att man under denna månad blott hade ett arbetsplenium i veckan. Därigenom skulle utskotten kunna få tillfälle att arbeta under flera dagar ostörda, och de riksdagsmän som icke hade något att göra i utskotten kunde resa hem och sköta sitt arbete där.

En annan sak, som jag också anser skulle kunna åstadkommas, är, att man inom utskotten i riksdagens början icke toge sig frimåndag, sådana pläga ju tagas av personer som bruka vara ute och festa om söndagarna och därför icke orka arbeta på måndagarna. Jag föreställer mig, att riksdagens ledamöter icke föra ett sådant leverne utan äro arbetsdugliga på måndagarna, och därför anser jag, att dessa frimåndagar äro onödiga.

Vidare är det så, att under första delen av riksdagen en hel mängd kungl. kommittéer bruka arbeta här i huvudstaden, och flera riksdagsmän sitta i dessa. Jag har räknat ut, att 81 riksdagsmän sitta i kungl. kommittéer. 1 sitter i icke mindre än 5 kommittéer, 2 sitta i 4, 7 i 3, 25 i 2 och 46 i 1. Nu är det ofta så, att dessa riksdagsmän icke hinna sköta sina uppdrag, så att de kunna samtidigt sitta i kommittéer och sköta sitt arbete inom utskotten. Jag tycker därför, att en förordning om att den som sitter i en kungl. kommitté, som arbetar samtidigt med riksdagen, icke skall få vara ordinarie ledamot i ett ständigt utskott, skulle vara synnerligen lämpligt.

Nu äro en del av utskotten uppdelade på avdelningar. Statsutskottet t. ex. är uppdelat på fyra avdelningar. Jag vet icke av

*Ang. ändring i
regerings-
formen och
riksdagsord-
ningen.
(Forts.)*

Ang. ändring i
regerings-
formen och
riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

vilken anledning detta utskott är uppdelat just på fyra avdelningar. Det synes, som om det mycket väl skulle kunna gå för sig att uppdelna statsutskottet i sex avdelningar. Det består av 24 ledamöter och dessutom 26 suppleanter, alltså sammanlagt 50 stycken. Jag tycker att dessa kunde dela upp sig på 6 i stället för 4 avdelningar. På det sättet skulle arbetet kunna underlättas.

Så är det vidare en annan sak, som jag här flera gånger omnämnt, nämligen att riksdagsarbetet borde börja tidigare på dagen. Jag tycker det är märkvärdigt, att riksdagen icke skall kunna börja sitt arbete förr än klockan 11. Mig synes, som om den skulle kunna börja klockan 8, men detta är kanske för tidigt; i varje fall skulle väl dock arbetet såväl inom utskotten som vid kamrarnas plena kunna börja kl. $\frac{1}{2}$ 10 f. m.

Jag vill visst icke med detta förneka, att en del riksdagsmän kanske redan från riksdagens början hava mycket att göra. Men jag tror, att de, som hava så mycket arbete, i många fall åtaga sig det i onödan. De åtaga sig av godhet eller snällhet mer, än de egentligen skulle behöva, eller också göra de det av den anledningen, att de anse sig själva så att säga oersättliga och därför anse det nödvändigt att taga del av allting. Då enligt mitt förmenande ingen människa är oersättlig, så kunde de väl avböja en del av arbetet.

Jag har med detta velat säga, att jag icke tror, att det går blott att lagstifta och därigenom få riksdagsarbetet kortare, utan jag tror, att det är nödvändigt, att riksdagsmännen själva i början nedlägga mera möda på riksdagsarbetet. De måste göra detta för att få arbetet vid riksdagens slut mindre och därigenom bidra till förkortade riksdagstidens längd.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! När jag såg detta, vad beträffar andra kammaren, reservationsfria utlåtande, så hade jag icke tänkt här begära ordet, men när ändå debatt upptagits, så kan jag icke underlåta att svara på de uttalanden som gjorts från herrar Hallendorffs och Kaijers sida.

När jag läste utlåtandet och fick se, att konstitutionsutskottet så pass välvilligt gått förbi de framställningar som gjorts i motionerna, så tyckte jag, att välviljan gick något för långt. När en motionär en gång framkommit med sina tankar och fått sin motion avslagen, tycker jag, att det är riktigt, att det sker med en viss välvilja, men när icke detta hjälper utan tankarna åter framkomma, enligt min mening, lika ohjälpliga, då tycker jag för min del, att det är riktigare, att utskottet tar i litet med hårdhandskarna. Därför kan jag icke heller underlåta att säga några ord, så att icke dessa herrars uttalanden stå alldeles oemotsagda i protokollet.

Jag delar fullständigt med dem den uppfattningen, att allt som göras kan, bör göras för att förhindra två riksdagssessioner, och jag anser liksom de det synnerligen önskvärt, att riksdagen fortfarande till huvudsaklig del är sammansatt av personer som deltaga i det praktiska livet ute i landet. Men därför förbiser jag icke nyt-

tan av att riksdagen även innesluter personer som hava möjlighet och tillfälle att helt ägna sig åt det politiska arbetet och närmare sätta sig in i detsamma. Men huvudvikten bör ligga på, att vi fortfarande få hava en stor del av det praktiska livets män här inom denna församling. Den tanke dessa herrar framfört att ytterligare intensifiera riksdagsarbetet är emellertid ägnad att motverka deras egna synpunkter, ty det kan icke förnekas, att så helt kan ingen avskilja sig från vad han i det praktiska livet dagligen har för händer, att han icke måste något syssla med det även under riksdagstiden. Skulle arbetet under riksdagsmånaderna så intensifieras som dessa herrar tänkt sig, blir detta omöjligt för det stora flertalet, och de måste lämna riksdagsarbetet. Detta är en utveckling som jag anser vara olycklig.

*Ang. ändring i
regerings-
formen och
riksdagsord-
ningen.
(Forts.)*

När jag läste motionerna, så kunde jag icke underlåta att erinra mig en anekdot som berättats om den engelske statsmannen Chamberlain. Han yttrade en gång, att när 12 personer sitta i en kommitté, så gå 11 dit för att skaffa sig en uppfattning i frågan, och den 12 går dit för att bibringa de andra sin uppfattning. Den tolfte söker alltid jag vara, tillade han. Nu är detta visserligen överdrift, men det ligger dock någon sanning däri. Men den tolfte, eller möjligen elvte och tionde, tyckas herrarna icke ett ögonblick hava tänkt på, utan det är endast de som gå till arbetet för att få en uppfattning som möjligen kunna avses, när herrarna här vilja hava en så utomordentligt utsträckt arbetstid genomförd under riksdagsmånaderna. Det är dock icke enbart detta att vara kroppsligen närvarande några timmar inom utskotten och vid riksdagens plena, utan det förefinnes även andra uppgifter för riksdagsmännen, dels inom utskotten för att bereda sig för arbetet där och dels för att deltaga i avgörandet av andra riksdagsärenden. Dessutom vill jag påpeka, att det finnes uppgifter utom det egentliga riksdagsarbetet som icke helt och hållet kunna kastas bort. För övrigt hava icke herrarna tänkt på kansliernas arbete som dock måste äga rum under mellantiden mellan sammanträdena inom utskotten.

Tanken att få till stånd ett bättre arbetsresultat genom längre daglig arbetstid förefaller mig även kunna bli föremål för en principiell anmärkning. Redan när det gäller det rena kroppsarbetet, har man kommit till det resultatet, att det icke blott är på arbetstidens längd det kommer an, utan inskränkningar i densamma kunna öka intensiteten, varigenom också större resultat kan vinnas. Skulle vi nu gå den vägen, när det gäller ett rent andligt arbete, skulle vi försöka få ett bättre resultat genom att förlänga arbetstiden, så tror jag icke, att vi äro inne på den rätta vägen.

Däremot är jag fullkomligt enig med dessa herrar, att de bote-medel genom vilka man skall försöka att nå detta resultat finnas på utskottsväsendets område. Det är inom utskotten, som det centrala i riksdagsarbetet ligger och allt mer förflyttas. Då måste man göra sig den frågan: äro utskotten och deras arbetsbördor så uppdelade, att det bästa resultat kan vinnas? Måste man icke säga att en del utskott innesluta för många medlemmar? Har man

*Ang. ändring i
regerings-
formen och
riksdagsord-
ningen.*

(Forts.)

framställt anmärkningar mot arbetsprestationerna inom de utskott där medlemsantalet är mindre? Vore det icke därför rätta vägen, om man vill komma till ett bättre resultat, att verkligen se till, huruvida man icke kunde fördela arbetet på ett större antal utskott och inom utskotten få ett mindre antal medlemmar? Jag erkänner, att en del svårigheter kunna möta, därigenom att det är ett olika antal medlemmar inom båda kamrarna, och enligt nuvarande grundlagsbestämmelser skall det vara lika stort antal medlemmar från vardera kammaren inom utskotten. Det har dragits på den strängen, och kunde detta genomföras, vore det bra, att antalet medlemmar inom utskotten från första kammaren rättade sig efter kammarens medlemsantal i förhållande till andra kammaren. Men visar sig den vägen oframkomlig, får man försöka på annat sätt, exempelvis genom minskande av antalet suppleanter från första kammaren.

En sak som fordrar en rättelse, det är de tillfälliga utskottens existens. Deras arbete skötes givetvis på sådant sätt, att det icke blir någon arbetsbesparing. Det är en given oegentlighet, att ett ärende måste genomgå en dubbel behandling. Sedan det först behandlats här, skickas det över till första kammaren och vice versa. Man måste då fråga sig, huruvida det icke vore bättre att helt och hållet få bort dessa utskott och omändra dem till ständiga. De äro nämligen icke längre tillfälliga i samma bemärkelse som förut, utan de äro faktiskt ständiga och tillsättas såsom sådana.

Jag vill med detta hava sagt, att en omorganisation är en nödvändighet och att en förbättring kan vinnas på den väg, som jag antytt, men icke på den väg, som är föreslagen i de motioner, som framkommit från herrar Hallendorffs och Kaijser's sida.

Herr Hallendorff: Vi diskutera ju här frågan om eventuell begränsning av riksdagsdebatternas längd. Med hänsyn härtill vill jag göra mitt, för att icke speciellt denna debatt skall förlängas, och därför vill jag icke följa den siste talaren på de olika områden, som han gav sig in på. Vad han anförde hade varit på sin plats vid den första punkten. Det föreföll mig, som om man icke då ville allvarligt diskutera frågan i hela dess vidd, antingen därför att samvetet var sjukt eller därför att man utan vidare gav mig rätt. Jag nöjer mig med att konstatera, att på den punkt, där denna sak skulle hava diskuterats, upptogs ingen diskussion. Under sådana förhållanden har jag ingen anledning att nu upptaga de något försenade inkast, dock utan nämnvärd betydelse, som av den siste ärade talaren presterades.

Herr Kaijser: Med anledning av vad herr von Sneidern anförde vill jag säga, att en person, som är bosatt i Stockholm, möjligen samtidigt med riksdagsarbetet kan sköta annat arbete, om riksdagen arbetar som den nu gör. Men alla de, som äro från landsorten, hava ingen möjlighet att sköta sitt arbete under det att riksdagen pågår. Just därigenom att riksdagsarbetet lägges på det sättet, att de personer, som bo i Stockholm, samtidigt få till-

fälle till annat arbete, få de, som äro från landsorten, ligga här mycket längre, än de skulle behöva göra, i händelse riksdagsarbetet sköttes såsom det kunde och borde skötas.

*Ang. ändring i
regerings-
formen och
riksdagsord-
ningen.
(Forts.)*

Vad kanslierna beträffar, är det väl icke omöjligt att i dem tillsätta större antal personal, vadan denna sak icke torde lägga något hinder i vägen.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Slutligen föredrogs *punkten 5:o*); och blev utskottets däri gjorda hemställan jämväl av kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogos vart för sig lagutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen;

nr 48, i anledning av väckt motion om ändring i 103 § sjölagen; och

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försäkringsrörelse ävensom en i ämnet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Vid föredragning härpå av lagutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadga angående hotell- och pensionatrörelse, dels ock en i anledning därav väckt motion, yttrade

*Om stadga an-
gående hotell-
och pensio-
natrörelse.*

Herr Sterne: Såsom kammaren av detta lagutskottsbetänkande behagade finna, har utskottet fullständigt enhälligt tillstyrkt, att riksdagen i det yttrande, som Kungl. Maj:t infortrat, skall förorda denna stadgas antagande. Jag vill då anmärka, att det synes mig mycket tvivelaktigt från rent konstitutionell synpunkt, huruvida denna stadga är av natur att kunna inbegripas under 89 § regeringsformen, som i huvudsak talar om allmänna inrättningar och om den allmänna hushållningen såsom varande föremål för Kungl. Maj:ts lagstiftning. Här har man nu visserligen framlagt denna stadga för riksdagens yttrande, och det är ju nog så gott och väl, men däri ligger givetvis också, att den betraktas såsom tillhörande Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftningsrätt, och det är emot denna sak, som jag vill uttala mina allvarliga betänkligheter, detta så mycket mera som denna stadga innehåller rätt mycket av bestämmelser, som djupt ingripa i de enskilda medborgarnas närings- och rörelsefrihet. Jag vill blott hänvisa till alla dessa detaljföreskrifter rörande brandsäkerhet samt till de föreskrifter, som syfta på resande, även svenska medborgare, som blott helt till-

Om stadga an-
gående hotell-
och pensio-
natrörelse.
(Forts.)

fälligtvis förflytta sig från en ort till en annan, t. ex. till närmaste stad, belägen på några kilometers avstånd från hemvistet. En sådan resande skall ikläda sig väsentligt större uppgiftsskyldighet än vad förut varit fallet, och därest det brister i något avseende härutinnan, hotas han av allvarliga bötesstraff. Det synes mig därför, som om den riktiga vägen, som lagutskottet bort hava gått, hade varit den att anmäla hos Kungl. Maj:t, att vi anse denna stadga icke vara av den natur, att den kan informas under Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftning, och att vi därför, därest behov föreligger av en sådan stadga, begära ett förslag från Kungl. Maj:t till ett annat års riksdag med hemställan om riksdagens direkta medverkan, vilket då också skulle betyda riksdagens kontrollrätt för framtiden över stadgans förändring.

Jag skulle helst hava varit böjd för att på något sätt få fram här ett avslagsyrkande på utskottets hemställan och en anmälan till Kungl. Maj:t i enlighet med vad jag här med få ord uttalat, men då det skulle vara alltför djärvt att emot ett enhälligt lagutskott yrka på något sådant, har jag nöjt mig med att för min personliga del säga min mening, hurusom här återigen § 89 regeringsformen håller på att breda ut sig över nya områden av samhällslivet, vilka jag från min utgångspunkt anser höra hemma under § 87 regeringsformen. Hotellstadgan avser ju icke rikets allmänna inrättningar, och icke heller kan den jämföras med de bestämmelser, som röra rikets allmänna hushållning. Jag skall emellertid, herr talman, icke tillåta mig något yrkande.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Då den siste talarren icke framställde något yrkande, kunde det kanske vara överflödigt att vidare orda i denna sak. Jag vill emellertid säga några ord i anledning av hans uppfattning, att vi här skulle haft att göra med ett lagarbete av den beskaffenhet, att det egentligen skulle tillhöra riksdagen att därutinnan besluta. Jag vill då säga, att riksdagens medbestämmanderätt på sådana områden, som från äldre tid reglerats av Konungen administrativt, är för år utvidgats och sträckt sig utöver allt större och större områden med den påföljd, att riksdagen har fått en mängd detaljbestämmelser att syssla med, som, delvis åtminstone, hellre bort överlämnas åt Kungl. Maj:ts avgörande. Detta är i sin mån anledningen till de överklagade långa riksdagssessionerna. Jag tror, att det är en synnerligen olämplig utveckling som herr Sterne förordar då han vill hava ännu flera dylika detaljbestämmelser dragna under riksdagens prövning d. v. s. att de skola av riksdagen granskas och antagas såsom lag.

Nu är förhållandet, att näringsfrihetsförordningen, som i någon mån beröres av denna stadga, är utfärdad i administrativ väg. På samma sätt skall nu hotellstadgan behandlas, vilket framgår därav att Kungl. Maj:t allenast infordrat riksdagens yttrande över förslaget. Mig synes det verkligen vara ett mycket lämpligt sätt, att riksdagens medverkan i dessa frågor tages i anspråk så, som här skett, nämligen att sådana frågor framläggas till riksdagens

*Om stadga an-
gående hotell-
och pensio-
natvårelse.
(Forts.)*

yttrande. Riksdagen får därigenom tillfälle att uttala sin mening i vissa principiella eller eljest viktigare punkter, men slipper ett onödigt och tidsödande arbete med underordnade detaljer. Riksdagens uttalande varder alltid av Kungl. Maj:t uppmärksammat; åtminstone har jag mig icke bekant något fall, då så icke skett. Om herrarna se ett ögonblick på vad dessa paragrafer innehålla, skall det ganska snart stå klart, att om riksdagen skulle i en mängd ärenden av liknande art som förevarande giva sig in på sådana detaljbestämmelser, fingo vi öka sessionerna ett halvår till. Jag är övertygad om, att lagutskottet trots all den flit vi ägnat åt detta ärende skulle behövt tre gånger så lång tid, om vi skulle hava gått igenom och granskat de särskilda specialbestämmelserna, exempelvis allt vad som rör brandväsendet och dylikt, frånsett det att den för en dylik ingående granskning nödiga sakkunskapen ej stått oss till buds. Jag är övertygad om, att det icke skett eller sker något som helst ingrepp i den paragraf av regeringsformen, som herr Sterne citerade genom den behandling utskottet ägnat förevarande ärende. Detta är ett sådant ämne, som av ålder lytt under Konungens administrativa lagstiftningsrätt, och jag tror, att det är lyckligt, om det för framtiden får göra på samma sätt.

Herr Sterne: Den siste talarens anförande blottade en uppfattning, som står i direkt strid med den, som förut varit ansedd såsom den riktiga. Konstitutionsutskottet har vid upprepade tillfällen, när det gällt en klarare bestämmelse i 89 § regeringsformen, uttalat sig om, att praxis löpte allt mer i den riktningen, att riksdagen får större makt och inflytande även på den rent ekonomiska lagstiftningen och att därför alla förändringar av 89 § regeringsformen vore obehövlige.

Nu säger den siste talaren, att detta är en olycklig utveckling. Det är icke lönt att diskutera om den saken, vilken utveckling som är den riktiga, men vad jag håller på är frågan, huruvida den lagstiftningsmakt, som regeringen tagit sig beträffande denna stadga och i många andra fall, står i god överensstämmelse med grundlagen eller ej, ty så länge dessa grundlagsbestämmelser finnas, böra de följas. I övrigt är det nog så betänkligt, understundom, att Kungl. Maj:t ensam på områden, som så intimt beröra den medborgerliga friheten, kan i stor utsträckning utan att höra den sakkunskap, som ändå finnes representerad i riksdagen, giva sig in på att stifta lagar på egen hand. Visserligen är här ett yttrande infordrat, och det är ju bra, ty därigenom har riksdagen haft någon möjlighet att framhålla sin mening, men en annan gång anser sig kanske en regering icke behöva infordra sådant yttrande. Det beror på Kungl. Maj:ts välvilja, huruvida Kungl. Maj:t vill höra riksdagen eller icke, och det är emot denna tankegång jag velat vända mig när det gäller lagstiftningsfrågor som den föreliggande eller andra, som svårligen kan hänföras till Kungl. Maj:ts ekonomiska lagstiftningsrätt.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Ang. tillgodo-
seende av
behovet av livs-
förmödenheter.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa åtgärder för tillgodo-seende av befolkningens behov av livsförmödenheter.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 308, hade herr *Palmstierna m. fl.* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte vid vidtagande av åtgärder till tryggande av befolkningens behov av livsförmödenheter beakta vissa riktlinjer, som framförts av en för behandling av spørsmål rörande dyrtiden anordnad kongress, samt åvägabringa en för denna verksamhets utövande lämpligt och rättvist avpassad statsorganisation.

Utskottet hemställde att andra kammaren för sin del måtte besluta att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte omedelbart gå i författning om åstadkommande av en fastare och enhetligare organisation av hittillsvarande kristidsinstitutioner samt åvägabringande, så länge kristiden varade, av det samarbete mellan dessa institutioner, som av förhållandena påkallades.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Kant, Hellberg* i Ljungskile, *Nilsson* i Antnäs och *Pettersson* i Vrätsered, som ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr *Kant*: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna finna av det föreliggande utskottsutlåtandet, har jag och tre andra ledamöter av utskottet reserverat oss mot utskottets beslut. Den förevarande motionen spänner över ett mycket stort område. Det är, kan man säga, kristidsproblemet i hela dess vidd, som här rullas upp för våra ögon. Det är dock icke några egna tankar, som motionärerna här kommit med, utan de hava helt enkelt avtryckt de av den s. k. dyrtidskongressen fattade resolutionerna. Tiden rinner emellertid mycket hastigt i våra dagar, och sedan dyrtidskongressen hölls i december månad, har, såsom herrarna veta, mycket inträffat. Det program, som denna kongress för sig uppställde, kan man säga är redan distanserat eller föråldrat. Många av de önskemål, som dyrtidskongressen uppställde, och mera till har av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt förverkligats. Utskottet i sin helhet har därför också funnit det icke vara påkallat att riksdagen, såsom motionären föreslagit, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar sig om de allmänna riktlinjerna i enlighet med dyrtidskon-

gressens beslut. I detta avseende har utskottet varit fullständigt enigt.

*Ang. tillgodo-
seende av
behovet av livs-
förmödenheter.*

(Forts.)

Vad beträffar den senare delen av motionen har emellertid utskottet icke kunnat ena sig, utan majoriteten inom utskottet har föreslagit, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte omedelbart gå i författning om åstadkommande av en fastare och enhetligare organisation av hitillsvarande kristidsinstitutioner samt åvägabringande, så länge kristiden varar, av det samarbete mellan dessa institutioner, som av förhållandena påkallas». Detta beslut ha vi reserverat icke kunnat biträda, då vi ha oss bekant, att alla dessa kommissioner, som arbeta för en lösning av kristidsproblemen, utföra ett utomordentligt energiskt, intensivt och målmedvetet arbete. Kammaren erinrar sig också säkert, att den förutvarande jordbruksministern vid flera tillfällen här i kammaren givit de amplaste vitsord åt dessa kommissioner och deras enskilda medlemmar för det utomordentliga och uppoffrande arbete, som av dem utförts i det allmännas tjänst. Enligt de upplysningar, som vi erhållit, ha också på sistone dessa kommissioners samarbete med varandra varit synnerligen intimt, och då, såsom reservanterna påpeka, här till kommer, att vid senaste regeringsskiftet — såsom man kan säga — livsmedelspolitiken erhållit en alldeles särskild representant vid Konungens rådsbord, ha vi reserverat för vår del ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion även i dess senare del icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda. På grund av vad jag sålunda haft äran anföra, ber jag, herr talman, att få förorda bifall till detta yrkande.

Herr O. Nilsson i Örebro: Det är alldeles riktigt, såsom utskottets ärade ordförande nyss framhållit, att beträffande första delen av motionen utskottet varit enigt därom att åtskilligt är gjort, som i detta hänseende krävdes från den omtalade dyrtidskongressen. Utskottet har alltså nöjt sig med att konstatera, vad som i den delen är åtgjort, vidare de uttalanden, den nuvarande regeringen vid åtskilliga tillfällen gjort, och vidare att utskottet vill uttala den förvisningen, att de av regeringen lämnade meddelandena skola fullföljas på ett energiskt sätt, alltså att regeringen icke skall uraktlåta att med alla till buds stående medel söka främja dyrtidsproblemens lösning, d. v. s. främja livsmedelspolitikens gång på ett för den fattigare befolkningen i vårt land tillfredsställande sätt.

Om däremot den andra punkten av motionärens hemställan rörande organisationen av kristidsinstitutionerna har utskottet icke kunnat bli ense. Nu har den ärade ordföranden i utskottet sagt, att allting är bra som det är. Men majoriteten inom utskottet har icke varit lika övertygad om att så är förhållandet, utan majoriteten har tvärtom ansett, att något bör göras, för den händelse icke allt är, såsom det borde vara. Vi anse nämligen, att det på grund av de oerhörda ekonomiska uppoffringar, staten ikläder sig för att råda bot på missförhållandena här i landet, är av en oerhörd vikt,

Ang. tillgodo-
seende av
behövet av livs-
förnödenheter.

(Forts.)

att allting bör göras som göras kan för att de institutioner, som handha dessa medel, också sammansättas på det sätt, att resultatet blir det bästa möjliga. Från denna utgångspunkt ha vi ansett det riktigt, att även riksdagen blir satt i tillfälle att säga sitt ord om detta förhållande, och det skadar icke, om en skrivelse till Kungl. Maj:ts avlämnas för att därigenom fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på ifrågavarande område.

På grund av detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr S v e n s s o n i Eskilstuna: Herr talman, mina herrar! Även om man torde kunna säga, att de betyg, som utskottets reservanter dels i sin skrivna reservation och dels här i dag genom herr Kant givit de kristidsinstitutioner, varom här är fråga, i så måtto äro riktiga, att utan tvivel varje ledamot av dessa kommissioner har gjort och alltjämt gör sitt bästa samt arbetar med energi och intensitet, följer därav dock icke, att allt är bra som det är. Jag tror, att var och en, som haft och har tillfälle att komma i en närmare beröring med dessa kristidsinstitutioner och det arbete, som de utföra, måste komma till den slutsatsen, att den nuvarande organisationen av dessa kristidsinstitutioner i vissa avseenden icke är sådan, att den motsvarar vad som under nuvarande förhållanden måste krävas, och att den icke motsvarar den situation, till vilken utvecklingen lett. Jag vill för min del göra gällande, att det i främsta rummet gäller de organ, som finnas för behandling av folknäringsfrågorna. Organisationen av dessa är för närvarande icke lämplig och icke ägnad att befrämja de bästa möjliga resultat. Det har, såsom bekant, skett en uppdelning av dessa frågor rörande folknärings tryggande på tvenne kommissioner — livsmedelskommissionen, som tillkom redan vid kristidens början, och folkhushållningskommissionen, som tillkom i samband med införandet av den första ransoneringen i fjol höstas. Dessa båda kommissioner behandla nu var för sig olika spörsmål, som dock alla ligga inom folknäringsens ram, och det är givet, att det med den invecklade och komplicerade beskaffenhet, dessa spörsmål ha, och det inbördes samband, som finnes mellan de olika spörsmålen, icke är möjligt att draga upp en fullt tillfredsställande gräns mellan de frågor, som böra behandlas av statens livsmedelskommission, och de frågor, som ligga under folkhushållningskommissionens behandling. Härav följer, förutom det att i vissa avseenden slitningar naturligtvis äro oundvikliga, att dröjsmål uppstå — en del ärenden måste behandlas av såväl folkhushållningskommissionen som livsmedelskommissionen — och det blir ett onödigt dröjsmål; och dessutom få alla de problem, om vilka det är fråga, icke den enhetliga behandling, som är nödvändig, för att man skall komma till det bästa möjliga resultat. När dessa ärenden skola behandlas av tvenne organ, får intet av dessa organisationer den översikt över problemen i deras helhet, som är en nödvändig förutsättning för att i de olika detaljerna kunna träffa det bästa beslut.

Men utom detta att således denna dualism i viss mån är till skada — detta framhalles förresten av folkhushållningskommissionen i dess utlåtande, som är bifogat utskottets betänkande — är det ett faktum, att statens livsmedelskommission icke har den sammansättning, som kräves för att de spörsmål, som denna kommission skall handlägga, skola få den grundliga prövning som är nödvändig. Den har icke heller en sådan sammansättning, att den garanterar ett fullt objektivt bedömande av de frågor, som där behandlas. Statens livsmedelskommission består av generaldirektören för kommerskollegium, generaldirektören för socialstyrelsen och överdirektören för lantbruksstyrelsen samt landshövdingen i Gävleborgs län, första kammarens talman greve Hugo Hamilton. Det är givet, att dessa chefer för de stora ämbetsverken icke med bästa vilja i världen ha möjlighet att på ett par eftermiddagstimmar två gånger i veckan kunna ägna de frågor, som här dock skola givas en förberedande grundlig behandling, den ingående prövning, som man måste kräva att dessa frågor få. Det står helt enkelt icke i mänsklig makt att vid sidan av maktpåliggande chefsposter i spetsen för stora ämbetsverk också kunna utföra detta arbete, som för visso helt och hållet kräver sin man. Den anmärkning, jag gör, är sålunda icke i minsta mån någon personlig anmärkning, att av dessa män något skulle eftersättas av vad de kunna utföra, och min anmärkning gäller icke heller deras kompetens. Men det är helt enkelt omöjligt att förena denna uppgift med det nog så betungande ordinarie arbete, som dessa män ha. Det måste anses vara absolut olämpligt att bibehålla en sådan anordning. Man kan väl förstå, att den anordningen infördes i krisens början, då man ju ganska allmänt var av den meningen, att det gällde en institution, som endast skulle få en relativt kort tids bestånd, och att denna kommission över huvud taget icke skulle få en så djupt ingripande uppgift på olika områden, som den sedan fått. Alltnog det är icke möjligt för denna kommission att med dess nuvarande sammansättning ägna de frågor, som den skall behandla, den ingående prövning, som måste krävas. Det förhåller sig också så att det är av samma skäl alldeles omöjligt för denna kommission att utöva uppsikt över alla de stora förvaltningsorganisationer, som så småningom vuxit fram ur kommissionen i form av olika byråer. Det är omöjligt, säger jag, att ägna dessa den uppsikt, som måste anses nödvändig. Dessa byråers arbete, vilka ju ha en mycket stor och omfattande verksamhet sig förelagd, dels administrativ och dels affärsverksamhet, går i själva verket, jag skulle vilja säga, på Guds försyn. Kommissionen kan icke ha den vederbörliga uppsikten över och kan icke heller vara i stånd att följa dessa organs arbete och ge de direktiv för deras verksamhet som det borde vara kommissionens uppgift att giva. Sålunda måste det anses av dessa skäl vara absolut påkallat, att här företages någon omorganisation, som kommer att medföra dels att det blir en överhuvud taget mera enhetlig behandling utav alla frågor, som höra till folknäringens tryggnad, och dels också att det blir verkliga garantier för, att den förvaltning, som på detta område har vuxit upp, äger rum under den kontroll och under den uppsikt

Ang. tillgodo-
seende av
behovet av livs-
förnödenheter.
(Forts.)

Ang. tillgodo-
seende av
behovet av livs-
förnödenheter

(Forts.)

och på det sätt som det måste krävas att den förvaltningen äger rum.

Jag nämnde också, att det måste hävdas, att statens livsmedelskommission har en sammansättning, som icke garanterar ett fullt objektivt bedömande av de ytterst viktiga frågor, som denna kommission dock allt fortfarande handlägger. Majoriteten uti statens livsmedelskommission består alltså utav greve Hamilton, ordföranden uti lantmännens riksförbund och överdirektören för lantbruksstyrelsen, herr Flach. Det är således mycket klara jordbrukarintressen, som äro företrädda där och som kunna diktera kommissionens beslut. Detta behövde icke i och för sig innebära, att icke dessa spörsmål ändå kunde få en i allo objektiv behandling, men erfarenheten har visat, att man ifrån den sidan har sett på dessa ting med en alldeles oerhörd ensidighet. Det ges förresten ett bevis på den saken uti det uttalande om här ifrågavarande motion, som angivits utav lantbruksstyrelsen och som är undertecknat utav chefen för lantbruksstyrelsen överdirektör Wilhelm Flach, som tillika är ledamot av statens livsmedelskommission. Man gör där på fullt allvar det påståendet, att konsumenterna här i landet gjort gällande, att de icke böra betala de ökade produktionskostnaderna för livsmedel, då en stor del av dem saknar förmåga härtill, och man drar slutligen i detta betänkande den konklusionen, att vad som i själva verket vållat de olägenheter, med vilka vi för närvarande kämpa med avseende på folknäringsringen är kraven ifrån konsumenterna på låga priser. Det är, jag tillåter mig säga det, en ohemul och otillständig beskyllning, då man vill göra gällande, som här sker, att konsumenterna icke velat betala de ökade produktionskostnaderna. Det har aldrig någonsin fallit någon konsument in att bestrida skyldigheten att betala de ökade produktionskostnaderna, och det har aldrig gjorts gällande, mig veterligt, av någon i ansvarig ställning, att icke jordbrukarna skulle ha sina produktionskostnader täckta och därtill en skäligen avans. Vad som har krävts från konsumenternas sida, har varit, att statsmakterna skulle ingripa skyddande för konsumenterna för att förhindra en eskaliering i prisstegring. Det är ingenting annat som striden har stått om. Men detta påstående ifrån chefen för lantbruksstyrelsen karakteriserar hans uppfattning, och det karakteriserar den kamp som han med stor hänsynslöshet fört och genomfört uti statens livsmedelskommission, och jag kan icke annat än för min del öppet uttala, att jag anser det vara olämpligt, att en kommission med den uppgift denna har är sammansatt utav personer med en så ensidig uppfattning av här ifrågavarande problem som det har visat sig, att vederbörande i detta avseende är.

Således, utom de rent praktiska skäl, som synas mig tala för, att en omorganisation utav kommissionerna för folknäringsens trygghande äger rum, så är detta också påkallat därutav, att dessa organ behöva i vissa avseenden en korigering i sin sammansättning, som garanterar, att dessa problem verkligen bli fullt objektivt bedömda. När det blir fråga om att göra en omorganisation — och jag tillåter mig hemställa till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att

han måtte beakta denna fråga, även om icke denna motion skulle föranleda en riksdagens skrivelse — tror jag, att det rationellaste är, att de nuvarande båda kommissionerna, livsmedelskommissionen och folkhushållningskommissionen sammanslås till en kommission. Därigenom tror jag, att man på bästa sätt åstadkommer den enhetlighet uti frågornas behandling och den enhetlighet i den under kommissionerna lydande förvaltningen och affärsverksamheten som är utav förhållandena nåkallad.

*Ang. tillgodo-
seende av
behovet av livs-
förnödenheter.
(Forts.)*

Jag tillåter mig således, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Palmstierna: Den del av detta stora ämne som vi nu behandla är i själva verket en ganska gammal fråga. Jag vill påminna kammarens ledamöter därom, att under förra riksdagen gjordes här vid upprepade tillfällen framställningar från vår sida, att man skulle skapa en mera enhetlig organisation för dyrtidsfrågornas behandling. Jag vill erinra därom, att från arbetarrörelsens huvudledning gjordes på hösten förra året likaledes en framställning i ärendet. Över den framställningen avgav dåvarande statens livsmedelskommission ett yttrande, uti vilket den lät förstå, att det verkligen var önskvärt att få en annan anordning än den som existerade vid det laget.

Nu har emellertid under hela den förra regeringens tid — trots att sålunda vägande framställningar gjordes och trots att man från vederbörande organs egen sida lät förstå, att det var önskvärt — ingenting åtgjorts för att åstadkomma den centralisation som här var nödvändig. Jag vill nu inte, efter herr Svenssons anförande, ytterligare utveckla nödvändigheten utav en sådan bättre organisation, sedd från centralledningens synpunkt, men i egenskap av ordförande för den kommunala nämnd, som har mest med de statliga myndigheterna att göra, vill jag från denna nämnds utgångspunkt säga, att vi ha på grund av vårt praktiska arbete, på grund av de upprepade framställningar vi jämt och ständigt behöva göra i vårt samarbete med statens myndigheter, fått det fullständigt ådagalagt för oss, att som det nu är, kan det icke gärna få fortfara. Det är nödvändigt, att vad vi numera fått representerat i regeringen med ett statsråd, som helt och uteslutande skall ägna sig åt dessa saker, också inom departementen och inom den organisation, som förbereder ärendena, på samma sätt får uttryck i form av en verklig enhetlighet i ärendenas behandling. Jag vill följaktligen från denna utgångspunkt på det livligaste hemställa om bifall till utskottets förslag.

Emellertid måste jag, i likhet med herr Svensson, säga att det yttrande, under vilket herr Flachs namn står, på mig gjort det mest egendomliga intryck. Det är mig ofattligt, hur en ämbetsman i ansvarig ställning kan säga, att konsumenterna icke velat betala de ökade produktionskostnaderna för jordbruket. Under samtliga dessa år har jag aldrig sett något dylikt. Vi ha tvärtom velat få i siffror verifierad storleken av dessa produktionskostnader och ha förklarat oss villiga att bestrida dem, och ansett att där det behövdes, skulle

Ang. tillgodo-
seende av
behovet av livs-
förnödenheter.
(Forts.)

staten träda emellan. Det har således icke varit fråga om att pri-
serna genom tvångsmedel skulle hållas oskäligt låga. Ett sådant
uttalande från ett officiellt ämbetsverk bör på det allra bestämdaste
tillbakavisas. Det vore av stort intresse att gå igenom det ena efter
det andra av vad som är sagt av lantbruksstyrelsen. Jag skall emel-
lertid inte göra det.

Jag vill endast fästa uppmärksamheten på en sak till, och
det är att lantbruksstyrelsen fortfarande tycks anse det gamla kom-
pensationssystemet beträffande fläskexporten vara lämpligt, trots
att den 26 november förra året statens livsmedelskommission fann
det vara nödvändigt att svänga om hela detta kompenationssystem
så, att landets behov i första rummet tillgodosåges och garanterades
och först vad som blev över exporterades, så att icke längre exporten
blev den primära och grundläggande, som den faktiskt var före den
26 november 1916. Är det så, att en sådan föråldrad syn på tingen
fortfarande skall bli bestämmande över våra livsmedelsangelägenhe-
ters behandling, så synes mig, att det hela ter sig ganska mörkt, och
då herr jordbruksministern här är närvarande, skulle jag vilja säga,
att det är många konsumenter, som skulle beklaga, om det i fortsätt-
ningen skulle bli så, att det tongivande inflytandet från det håll som
ger sådana officiella aktstycken ifrån sig, skall få göra sig gällande.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag, och det skulle
förvåna mig om icke i själva verket utskottets utlåtande på veder-
börligt och ansvarigt håll blir ganska välkommet, ty de åtgärder
som här böra vidtagas känner litet var på sig — oaktat icke herr
Kant är med på det, underligt nog — äro nödvändiga. Bifall till
utskottets hemställan.

Herr Hellberg i Ljungskile: Herr talman, mina herrar! Be-
träffande vad herrar Palmstierna och Svensson i Eskilstuna sagt
om omorganisationen av kristidsinstitutionerna, skall jag be att få
påminna om, att dessa institutioners organisation har dock hittills
ordnats på administrativ väg, och det är väl intet hinder att de hä-
danefter ordnas på samma väg, så att för den skull är det väl icke
nödvändigt att fatta beslut i enlighet med utskottets hemställan.

Jag kunde ju ha låtit mig nöja med den protest mot den före-
liggande motionen, som ligger i högerreservanternas avslagsyrkande,
men med hänsyn till åtskilligt, som här uttalats, anser jag mig
icke böra underlåta att påpeka *den saknad av förståelse för jord-
brukarnas ställning*, som motionärerna förråda, och *den totala sak-
nad av samhörighetskänsla med deras intressen*, som yppar sig i
motionärernas uttalanden. Detta kommer fram särskilt genom att
här uteslutande påyrkas, att statsmakterna vid vidtagande av åtgär-
der för tryggande av befolkningens behov av livsförnödenheter
ville påakta *konsumenternas* intressen, under det att man ej anser
behövt att jämsides framhålla nödvändigheten av, att *producent-
ernas* intressen *ävenledes* bli tillgodosedda; och dock torde detta se-
nare vara av minst lika stor vikt jämväl för konsumenternas egen

skull, ity att en mindre intensiv produktion med allt skäl kan befaras bli följden av ett motsatt tillvägagående.

Det är ytterligare en sak, som jag finner mig böra här påpeka. Det har beträffande omorganisationen av de statliga kristidsinstitutionerna i motionen gjorts uttalanden, som tyda på, att man vill göra dessa institutioner permanenta. Det torde då med anledning därav böra sägas ifrån, att den tvångströja, som producenterna liksom även konsumenterna under denna kristid låtit ikläda sig och nu lojalt bära i medvetandet om dess nödvändighet under de enastående förhållanden, som världskriget medfört, vilja de ingalunda göra till en vardagsdräkt för framtiden. Föga lämpar sig en dylik tvångströja såsom nationaldräkt för det frihetsälskande svenska folket, och särskilt vad jordbrukarna beträffar, kan ju utsikten till, att en dylik anordning skall äga bestånd allt fortfarande, även när fredliga förhållanden råda, och att de alltså alltjämt skola riskera att se sina produkter beslagtagna och tvingas att sälja sina varor till de av permanent livsmedelskommission bestämda priser, icke verka särdeles tilltalande. Vad vänstermajoriteten inom utskottet sagt i detta avseende, då man i klämman inskjutit uttrycket »så länge kristiden varar», finner jag snarare öka än minska faran för, att dessa institutioner skola göras permanenta, ty begreppet »kristid» torde kunna utsträckas nära nog så långt som helst.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därpå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 97 ja mot 68 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

Ang. tillgodo-
seende av
behovet av livs-
förmödenheten.
(Forts.)

§ 8.

Herr statsrådet *Dahlberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 364, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4, 34, 35, 44, 45, 50 52, 55, 63, 64, 70 och 80 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 239, med förslag till lag om överflyttande å landsfiskal av kronofogde åliggande bestyr m. m.; och

nr 363, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 14:o) i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Nämnda propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 9.

Härefter föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av överskott i Djurgårdskassan till vissa byggnads- med flera arbeten vid Ulriksdals, Haga och Drottningholms slott m. m.;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ytterligare medel till restaurering av Ulriksdals slott; och

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för bestridande av uppkommande merkostnader för vissa byggnadsföretag vid armén.

Utskottets i nämnda utlåtanden gjorda framställningar biföllos av kammaren.

§ 10.

*Ang. anslag
till arméns
vapen, ammu-
nition m. m.*

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkt 40 under fjärde huvudtiteln av statsverkspropositionen dels ock i särskild proposition gjorda framställningar rörande medelsbehovet för år 1918 under ordinarie reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel jämte en i ämnet väckt motion.

I punkten 40 under fjärde huvudtiteln av statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på den proposition, som kunde komma att avlätas angående medelsbehovet för år 1918 under ordinarie reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel, tillsvidare beräkna samma anslag till 5,000,000 kronor.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 16 mars 1917 dagtecknad proposition, nr 113, under återopande av pro-

positionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvvars-ärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels öka det å riksstatens fjärde huvudtitel upptagna ordinarie reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel, nu 2,708,850 kronor med 1,081,150 kronor till 3,790,000 kronor;

dels ock till förstärkning av samma anslag å extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av högst 2,000,000 kronor.

I en inom andra kammaren av herr *Vennerström m. fl.* härefter väckt motion, nr 386, hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 113.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å herr *Vennerströms m. fl.* ovanberörda motion, måtte

a) öka det å riksstatens fjärde huvudtitel upptagna ordinarie reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel, nu 2,708,850 kronor, med 973,350 kronor till 3,682,200 kronor; och

b) till förstärkning av samma anslag å extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag högst 2,000,000 kronor.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *A. C. Lindblad, Rydén* i Malmö, *Eriksson* i Grängesberg, *Jansson* i Falun, *Strid* och *Tengdahl*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å herr *Vennerströms m. fl.* ovanberörda motion, måtte

a) å riksstatens fjärde huvudtitel upptaga ordinarie reservationsanslaget till arméns vapen, ammunition och målskjutningsmateriel samt artilleriets övningar och materiel med oförändrat belopp 2,708,850 kronor; och

b) till förstärkning av samma anslag å extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst 1,500,000 kronor.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Eriksson* i Grängesberg, som yttrade: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter finna, har Kungl. Maj:t föreslagit, att det anslag, varom här är fråga och som är ett ordinarie anslag, alltså ett anslag, som skall utgå för varje år, måtte höjas med icke mindre än 1,081,000 kronor. Majoriteten inom statsutskottet har gjort några nedprutningar i vad Kungl. Maj:t sålunda begärt, i det att man stannat vid en höjning av 973,000 kronor. Jag och mina partikamrater inom utskottet ha emellertid för vår del reserverat oss mot utskottets hemställan och yrkat avslag å varje förhöjning av nu förevarande ordinarie anslag. Däremot ha vi icke reserverat oss mot en förhöjning, som är förorsakad av dyrtiden. Kungl. Maj:t har begärt och utskottets majoritet för sin del

Ang. anslag
till arméns
vapen, ammu-
nition m. m.
(Forts.)

Ang. anslag
till arméns
vapen, ammu-
nition m. m.

(Forts.)

tillstyrkt, att till förstärkning av nu ifrågavarande ordinarie anslag måtte till följd av dyrtiden beviljas ett extra anslag å 2 miljoner kronor. I proportion till vad vi föreslå för de ordinarie ändamålen ha vi för vår del velat sätta detta dyrtidsanslag till 1,500,000 kronor. Det är ju alldeles klart, att när materiel och allting ökas i pris med 50, 70 till 80 procent, kan man icke längre behålla de gamla anslagen vid oförändrade belopp, utan på olika punkter inom statsförvaltningen, icke blott på det militära, utan även på det civila området, med ett ord överallt, måste man öka anslagen med belopp, som svara mot de stegrade kostnaderna. En ökning till följd av dyrtiden ha vi således icke velat motsätta oss.

Anledningen till, att vi för vår del icke velat vara med om att öka det ordinarie anslag, varom nu är fråga, är den, att vi anse, att det icke går an att fortsätta på det sätt, som hittills skett. Överallt på de militära anslagstitlarna äger en ökning rum och en oupphörlig ökning, på somliga håll med några hundratusen kronor, i andra fall med mindre belopp och på andra punkter återigen med miljoner kronor. När 1914 års härordning antogs, gjorde man i förslaget upp vissa tablåer över, huru denna härordning skulle komma att verka i praktiken; man beräknade alltså vilka kostnader, som på grund av denna härordning skulle erfordras för olika ändamål. Beträffande det ändamål, varom nu är fråga, förklarade dåvarande departementschefen, att det icke ansågs, att den nya härordningen skulle föranleda några ökade kostnader, och det trodde 1914 års riksdag på, åtminstone dess majoritet, som antog den nya härordningen.

Men nu är det icke blott på denna punkt, som en ökning anses nödvändig, utan detsamma är förhållandet med en serie punkter, som vi redan behandlat. Vi se här undan för undan, hurusom 1914 års härordning helt enkelt var en stor bluff. I fråga om ett flertal punkter förklarade man då utan vidare, att det förhöll sig så och så, men erfarenheten har visat, att dessa uttalanden icke hållit streck.

Detta anslag är icke alls beroende på kristiden eller på förhållanden som röna påverkan av utomnationella synpunkter, utan detta är ett rent fredsövningsanslag, således ett anslag, som man mycket väl kunnat överblicka år 1914. Ökningen i detta anslag beror till den allra väsentligaste delen på den omläggning av de värnpliktigas övningar, som skedde genom 1914 års härordning, varigenom dessa övningar väsentligen ökades, utbildning av särskilt reservbefäl infördes m. m. Men naturligtvis är det ett och annat, som icke hör samman med 1914 års härordning, men som ändock härvidlag kan inverka. Dit hör således t. ex. fjolårets beslut i frågor angående artillerimateriel och ammunition liksom även en och annan fråga i övrigt. Men den väsentligaste inverkan på anslaget är dock, som sagt, att tillskriva 1914 års härordning.

När man år 1914 så frankt förklarade, att man icke behövde mera penningar för detta ändamål, då tycka vi för vår del, att det är något egendomligt, att man nu kommer och talar om, att man

behöver ytterligare en miljon kronor just för denna sak. Men det går icke an att hålla på och öka de militära anslagen på detta sätt. Efter vår bestämda uppfattning måste det i stället bli en minskning i de militära utgifterna och icke en ökning. Är det nu så, att vi överhuvud taget skola ha något militärväsende, är det så, att vi skola behålla detta elände, då måste det begränsas inom sådan kostnadsram, att vårt folk verkligen kan bära bördorna. Men vi kunna icke hålla på att plocka på miljoner här och miljoner där, utan att det göres någon motsvarande minskning på annat håll.

Ang. anslag till arméns vapen, ammunition m. m.
(Forts.)

Jag vill icke med detta anförande ha sagt, att allt vad som här begäres är ur alla synpunkter omotiverat. Skola vi behålla 1914 års härordning, finnes det naturligtvis en del motiv, som kunna anföras för en sådan ökning, som här ifrågasättes. Men, såsom jag redan sagt, anse vi för vår del, att det måste ske en motsvarande minskning på andra håll, om man vidtager en ökning på ett håll. Det är denna synpunkt som vi socialdemokrater göra gällande, och därför kunna vi här icke yrka annat, än att detta anslag må bibehållas vid det belopp, som det nu haft under ett flertal år.

Jag ber således, herr talman, att få yrka avslag å såväl Kungl. Maj:ts förevarande proposition som utskottets hemställan och bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Vidare anförde

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Jag skall gärna medge, att den känsla av besvikenhets och i viss mån harm, den föregående talaren gav uttryck åt i anledning av detta anslags behandling i Kungl. Maj:ts proposition nr 58 vid 1914 års senare riksdag, är befogad. Att här stå och försvara eller ens söka att förklara, hur dåvarande chefen för lantförvarsdepartementet, dåvarande statsministern kunda uttala, att anslaget icke behövde höjas efter genomförd härordning, det varken kan eller vill jag göra, ty det är helt enkelt omöjligt, det låter sig enligt min mening icke försvaras, och jag kan icke finna någon förklaring, huru ett sådant uttalande kunnat göras. Jag anar dock, att man kommer sanningen närmast, därest man skall söka komma till en förklaring, om man antager, att anslaget den gången icke ens var föremål för någon granskning. Arméförvaltningen förklarade i sitt över härordningsförslaget avgivna yttrande, att anslaget nog behövde något höjas, men man får icke ta arméförvaltningen alltför hårt för huvudet, därför att densamma icke närmare preciserat det belopp, till vilket ämbetsverket ansåg denna höjning böra ske. Ty enligt vad inom statsutskottets första avdelning blivit upplyst, hade detta ämbetsverk två timmar, säger två timmars tid på sig för att avgiva sitt yttrande över hela härordningsförslaget. Sålunda kan man säga, att grundlagens bud om nödiga uppgifters inhämtande visserligen formellt blivit iakttaget, men huru det förhöll sig reellt, därom kan nog envar själv dra sin slutsats.

Det var ju på det sättet, att 1914 års härordningsförslag prisa-

Ang. anslag
till arméns
vapen, ammu-
nition m. m.

(Forts.)

des såsom det fullödiga mästerverket utan vank och lyte, men det är verkligen ingen överdrift att nu säga, att de beräkningar, även med frånseende av kristidens verkningar, som då gjordes, ha knappast hållit streck beträffande de flesta av de anslag, som innefattas under fjärde huvudtiteln.

Jag har tidigare uttalat och kan gärna upprepa det uttalandet ännu en gång, att däri ligger en den allvarligaste maning att undersöka varje anslag och måhända räkna om varje anslag under fjärde huvudtiteln. Därmed har jag sålunda givit uttryck för, att jag helt och fullt delar de harmens känslor, som besjåla min ärade och högt värderade kamrat i statsutskottet, vilken hade ordet närmast före mig.

Men däremot kan jag icke följa honom, när han här gör gällande, att, därför att vi icke fingo veta sanningen om detta anslag 1914, vi nu icke skola bevilja, vad som vid omsorgsfull granskning har visat sig vara behöfligt för skjututbildningen inom härens olika vapenslag; ty det är om den saken det nu är fråga, det är det ändamålet, som skall tillgodoses med det anslag, varom vi här tala. Min aktade vän på Dalabänken har med den ståndpunkt han intagit egentligen siktat på den man, som vid den tidpunkten var ansvarig för lantförsvarsdepartementet, men den pil, som han nu vill avskjuta, träffar icke honom, ty han sitter i lugn och ro på Uppsala slott, och därifrån skickar han en och annan gång ut ett budskap till sin allt mer och mer glesnande beundrarskara — den glesnar nämligen denna skara i samma mån den får en verklig kännedom om hans statsmannagärning. Men, som sagt, den pilen träffar ju icke målet. När jag tänker på denna sak, erinrar jag mig en saga, visserligen icke den saga, som presidenten Hasselrot förtalade om de två tvillingarna, utan en annan saga av en mera spirituellt sagoberättare, nämligen Hans Christian Andersen, då han berättar, hurusom de på ett ställe kommo överens om att hänga bagaren i stället för smeden. Jag befarar, att min högt aktade kamrat på Dalabänken är inne på den vägen; ty vad är det, som träffas av den nedsättning i den här begärda anslagsökningen, som nu från hans sida ifrågasättes? Det är helt enkelt de värnpliktigas skjututbildning, det är den, som kommer att drabbas av svårigheter genom ett bifall till reservationen.

Anse vi oss behöva ett försvar, ålägga vi de värnpliktiga att gå ut och försvara land och folk, då böra vi, enligt min mening, icke förvägra dem möjligheten att förvärva sig den skjutfärdighet, som härför behöves. Tid därtill ha de, och vi vilja ju, att den tid, som enligt värnpliktslagen är bestämd för deras utbildning, skall väl användas och att onödig drill skall tagas bort, men då böra vi också tillse, att möjlighet därtill föreligger, och den tanken är det, som det givits uttryck åt i utskottets hemställan.

Anslaget i fråga beräknades, det kan vara viss anledning att erinra sig i detta sammanhang, år 1901 till 3,176,000 kronor vid den då genomförda härordningen. Nu föreslås av utskottet 3,682,000 kronor, alltså en ökning i jämförelse med 1901 års härordning av i

runt tal 500,000 kronor. Vad är det då, som föranleder den ökningen? Vad fältartilleriet angår, föranledes den av att studenter och med dem likställda skola utbildas till plutonchefer samt att genom reservformationernas uppsättning erfordras ett ökat antal batteriofficerare. Ökningen beträffande fältartilleriet är dock icke så stor, den utgör icke mer än 21 skott per batteri; det är hela ökningen. Beträffande fästningsartilleriet och det tunga artilleriet är ökningen större, beroende på utom samma förhållande som vid fältartilleriet att detta vapenslag genom 1914 års härorganisation erhöi en väsentlig förstärkning och utbildningstiden ökades från 240 till 360 dagar. Vid infanteriet slutligen beror ökningen på, utom den förlängda utbildningstiden för framför allt studenter och likställda, att antalet värnpliktiga inom årsklasserna ha betydligt ökats samt att reservtruppövning och landstormens övningar tillkommit och slutligen men icke minst därpå att kulsprutevapnet införts vid infanteriet. Kulsprutorna äta ju ammunition ungefär som hästen äter gräs, det är en känd sak. I fjol, då vi behandlade den saken, voro beräkningsgrunderna oklara och ofullständiga. Därför kunde vi icke då komma till något positivt beslut, jo, vi kommo ju visserligen till ett positivt beslut, men det var ett sådant beslut, att man icke kunde säga, att spörsmålet för framtiden var löst. I år ha vederbörande givit riksdagen sådana beräkningar, att saken kunnat sakligt bedömas, och vid granskningen ha vi ansett oss kunna nedbringa anslaget med något öfver 100,000 kronor. Längre har jag icke på sakliga grunder kunnat komma, och därför har jag ställt mig på den ståndpunkt utskottet gjort.

Jag, vill, innan jag slutar, till kammarens protokoll ha antecknat, att det finnes en punkt, där jag icke ansett mig kunna vara ense med utskottet, nämligen angående ett litet arvode på 750 kronor till styresmannen vid Åkers krutbruk, men då jag varit ensam på avdelningen om min mening, har jag icke velat driva den vidare. Jag har dock velat hava den meningen antecknad till kammarens protokoll.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Eriksson i Grängesberg: Endast några få ord! Jag vill naturligtvis icke vara med om att hänga smeden för bagarens skull, men då smeden gjort en dumhet, får man taga fram smeden och för världen visa, hurudan man han är. Det är det jag gjort och icke något annat.

Nu sade herr E. A. Nilson, och det är alldeles riktigt, att om vi skola ha något försvar, är det viktigt, att militärerna lära sig skjuta. Det är alldeles rätt, men nog har herr E. A. Nilson varit med så mycket och hört militärernas resonemang så länge, att han vet, att skall man få någon minskning i de militära bördorna, så får man icke höra på deras locktoner. Då man fått det tvivelaktiga nöjet att sitta i statsutskottets första avdelning och höra en militär den ena dagen och en annan den andra dagen och så undan för

Ang. anslag
till arméns
vapen, ammu-
nition m. m.

(Forts.)

*Ang. anslag
till arméns
vapen, ammu-
nition m. m.*
(Forts.)

undan, hela serier av militärer, var och en specialist för sitt vapen och av vilka var och en säger, att det vapen han företräder är det viktigaste, så blir man tvivlande. Den ena säger, att det eller det är ett liysvillkor för hans vapen, och får man icke det eller det för det speciella vapnet, så går det på tok, om vi bli överfallna. Man kan naturligtvis icke följa alla dessa locktoner utan måste säga bestämt ifrån, att det skall minskas, det kan icke hjälpas.

Jag har icke bestritt de synpunkter, herr E. A. Nilson lagt på frågan, men skola vi över huvud begränsa våra militära utgifter, då måste vi säga nej. Det finnes icke någon annan utväg. Då det gäller extra anslag för ett år för t. ex. nyanskaffning, kunna vi i viss mån vara med, om omständigheterna tvinga oss därtill. Men när det gäller att öka ett ordinarie anslag med en miljon kronor, då måste man vägra i vändningen.

Det är min syn på saken. Jag vill tacksamt erkänna, att herr E. A. Nilson i utskottet gjort vad han kunnat för att pruta på anslag till militära ändamål, men i detta fall har han icke velat följa med oss.

Jag har velat framhålla dessa synpunkter såsom försvar för min ståndpunkt och vidhåller mitt yrkande.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Ja, herr talman, jag ger herr Eriksson i Grängesberg rätt i mycket av vad han anført. Jag vill emellertid säga, att därmed, att jag här går med på statsutskottets hemställan, har jag icke sagt som så, att jag vill vara med om allt, vad de militära myndigheterna under olika punkter äska. Det vet herr Eriksson mycket väl från vårt arbete i statsutskottet, att det icke är min ståndpunkt. Jag vill emellertid ha konstaterat, att några egentligen vägande sakliga skäl för den ståndpunkt, herr Eriksson kommit till, har han näppeligen anført. Och vid sådant förhållande finner jag den ståndpunkt, som jag intagit, vara synnerligen väl grundad och har därför all anledning att vidhålla mitt yrkande.

Herr Lindhagen: Då herr Vennerström m. fl. här framfört en motion, som utskottet icke tagit den hänsyn till, som motionärerna ifrågasatt, och Vennerström blivit förhindrad att komma tillstädes för att föra talan för saken och jag icke är beredd att göra det utförligare, vill jag, då jag vet vad motionen gällde, yrka bifall till den av Vennerström m. fl. framförda motionen, och jag gör det på de skäl, som vi mångfaldiga gånger i denna kammare åberopat.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen hava flertalets mening för sig. Votering begärdes emellertid, i anledning varav och

sedan till kontraposition antagits den under 2:o) upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Ang. anslag till arméns vapen, ammunition m. m.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 121, röstar

(Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 91 ja mot 76 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Härefter förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 73 under mom. 1:o) 1) gjorda framställning rörande upprensning av viss farled.

Ang. upprensning av viss farled.

Med tillstyrkande av bifall till vad Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 23 februari 1917 dagtecknad proposition, nr 73 angående vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande, under mom. 1:o) 1) föreslagit riksdagen, hemställde statsutskottet, till vars förberedande behandling ifrågavarande proposition hänvisats, att riksdagen måtte till upprensning av viss farled på extra stat för år 1918 bevilja ett reservationsanslag av 165,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 förskottsvis utanordna beloppet.

Mot denna hemställan hade reservation avgivits av herrar *A. C. Lindblad, Rydén* i Malmö, *Eriksson* i Grängesberg, *Jansson* i Falun, *Strid* och *Tengdahl*, vilka i anslutning till vad herr *Vennerström m. fl.* föreslagit uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 383, förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr *Eriksson* i Grängesberg: Herr talman! Som talmanen och kammarens övriga ledamöter erinra sig, har det under många år varit en våldsam debatt i landet, om den s. k. F-båten vore lämplig för vårt försvar eller icke. De, som ansågo, att båten icke var så synnerligen lämplig, anförde såsom skäl för det bl. a., att våra hemliga farleder icke voro lämpliga för ändamålet. Från den motsatta sidan, från dem, som ville ha den »signade» båten, sades det, att allt vore utmärkt bra, t. o. m. våra hemliga farleder räckte till. För att få ett riktigt autentiskt bevis för saken tog man

Ang. upprrens-
ning av viss
farled.
(Ports.)

ett intyg av amiral Hägg, som var den främste experten på saken. Intyget lästes upp i kammaren av dåvarande statsministern, nuvarande utrikesministern, och i intyget säges bl. a.: »Att en eller annan av de till över ett hundratal uppgående militärleder, som kunna befaras av våra nuvarande första klassens pansarbåtar, bör anses vara stängd för F-båten har så mycket mindre betydelse, som dessa få leder icke äro av vikt för bibehållandet av våra pansarbåtars operationsfrihet.» Vidare säger intygsgivaren: »Som en sammanfattning av det ovan sagda vill jag härmed förklara som min bestämda åsikt, att pansarbåtar av F-typen utan svårighet kunna betjäna sig av våra militärleder.» Ja, det var ju ett argument, som man fick höra i kammaren, och det gick ut över hela landet, men kritiken från oppositionen, den var oegentlig, den var sakligt ohållbar och den var ohemul. Alla vi på den vänstra sidan inom politiken, som ansågo, att F-båten var olämplig, ansågos ju vara om icke precis landsförrädare så åtminstone en god bit på den vägen. Många ansågo oss vara landsförrädare, för att vi icke jublade och höllo med dem, som ansågo, att det var den lämpligaste och mest fulländade typ för vår flottas båtar.

Nu har i ett eller annat fall under de senaste åren det börjat bli kritik mot detta artillerifartyg, det känna vi till, och jag tror, att om våra sjömiliterer finge fritt säga sin mening och göra förslag om sjömaterielen, så skulle de icke föreslå en enda pansarbåt av den typen. Det är möjligt, att en och annan skulle göra det, men icke majoriteten. Det har således ur rent militär synpunkt visat sig, att kritiken icke varit obefogad. Och nu kommer man och visar, att detta intyg var värdelöst. Här förklaras, att hemliga farleder måste uppränsas, för att de skola kunna användas av ifrågavarande pansarbåtar, och att detta är nödvändigt för flottans aktionsförmåga i dessa delar av skärgården. Det är sålunda till fullo bestyrkt, att det intyg, som lämnades 1911, icke har haft det värde, som man då tillskrev detsamma. Detta är en illustration till det militära systemet. Det ena året säger man så och så och det andra året så och så. Nu är det nödvändigt att uppränsa farleden — 1911 behöves det icke alls.

När jag och mina partikamrater inom utskottet sågo, huru saken förhöll sig, kommo vi till den uppfattningen, att de som 1911 voro så tvärsäkra på, att F-båten eller pansarbåten Sverige, som den nu kallas, skulle kunna gå genom hemliga militära farleder, de må nu klara upp den här saken bäst de kunna. Vi ha kommit till det resultatet, att vi icke vilja vara med om att bevilja detta anslag för sådant ändamål. De som gjorde insamlingen till F-båten få klara upp saken, bäst de gitta, eller ock få de som avgåvo intygen eller som ställde sig bakom dem, göra det — det må bli en uppgörelse mellan dem.

Nu vet jag, att andra inom utskottet ha samma kritiska uppfattning som jag i denna fråga, t. ex. min ärade vän herr E. A. Nilson, vilken delar den mening, som framkommit i kritiken. Jag tror också, att han kommer att sköta kritiken bättre, än jag kunnat

göra, men han kommer detta oaktat att vara med om att bevilja anslaget. Jag tycker, att skall det vara någon mening med kritiken, så bör man rösta för avslag, ty eljest är kritiken meningslös och kommer icke att kännas på samma sätt. Vi komma att om några dagar få en lång debatt med kritik över försvarsutgifterna, antar jag, men då kommer man kanske icke att gå samma väg som nu. Jag tycker, att man från alla sidor borde kraftigt demonstrera sin ovilja mot detta bluffaktiga sätt — för att använda ett milt uttryck — som från militärt håll begagnas för att få fram väckta förslag, och bäst sker detta genom att rösta för avslag på föreliggande framställning.

Ang. uppräns-
ning av viss
farled.
(Forts.)

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen, vilket är detsamma som avslag på beviljandet av anslaget.

Herr vice talmannen, som under herr Erikssons i Grängesberg anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav här-
efter ordet till

Herr E. A. Nilson i Örebro, som yttrade: Herr talman! Det kan ju hända, att den föregående aktade talaren blir sannspädd, då han siade om vad jag skulle komma att säga.

Det är klart, att jag icke skall försöka försvara de direkta motsägelserna i de av de militära myndigheterna avgivna utlåtandena, ty det är omöjligt. Det vill jag alltså icke åtaga mig. Yttrandena från de militära sakkunniga äro ju av sådant innehåll, att det ena rakt strider mot det andra. Det intyg från amiral Hägg, om vilket herr Eriksson talade, framhåller, att de få leder, där F-båten icke kunde komma fram, voro *icke av någon vikt för bibehållande av våra pansarbåtars operationsfrihet*. I det intyg, där-
emot, som är avgivet av inspektören för flottans övningar och som finnes intaget som bilaga till utskottets utlåtande, säges, att ifrå-
gavarande led är av *alldeles särskild vikt för bibehållande av flot-
tans operationsfrihet*. Man kan näppeligen få två utlåtanden av sakkunniga, som gå mera stiek i stäv mot varandra, för att använda det uttrycket. Det är alldeles omöjligt. Och jag vill gärna giva herr Eriksson rätt även däri, att behandlingen av detta ärende ut-
gör ett av de kraftigaste och starkaste skälen för att man aldrig bör svära på de militära magistrarnas ord, utan var och en bör sorg-
fälligt pröva och undersöka de utlåtanden, som från de militära myndigheternas sida avgivas.

Men nu är läget i alla fall det, att vi ha denna pansarbåtstyp — Sverige-typen eller F-båtstypen, såsom det hette, innan den första båten hade något namn — och nu ha de ansvariga militära myndigheterna, såväl marinförvaltningen i den hemliga bilaga, som åtföljde Kungl. Maj:ts proposition, som också inspektören för flot-
tans övningar till sjös och chefen för marininstaben avgivit det bestämde yttrandet, att denna farleds uppränsning är av avsevärd vikt för vår flottans operationsfrihet. När därtill kommer, att vid

Ang. upprensning av vissa farled.
(Forts.)

det bedömande av ärendet, som vi i statsutskottet och särskilt inom dess första avdelning gjort, vi icke kunnat finna annat, än att det i detta avseende äger sin riktighet, att farledens uppränsning är av vikt, så har jag icke kunnat komma till annan uppfattning, än att, som saken nu föreligger, det icke finnes några tungt vägande skäl för att här resa motstånd mot ett belopp av 165,000 kronor, när man därmed kan för vår flottas operationsfrihet ernå avsevärda fördelar.

Herr Eriksson var också inne på de framtida flottbyggnadsplanerna. Om den saken skall jag icke yttra mig här. Jag vill endast säga, att jag har samma uppfattning som herr Eriksson, att det framtida flottbyggnadsprogram, som vi komma att få komma för visso, så vitt jag kan förstå, icke att upptaga några som helst artillerifartyg av den typ, som vi gingo in för 1914. Men vi ha dock dessa tre artillerifartyg av Sverige-typen, och det kunde åtminstone innebära en viss våda, om den ena gruppen av artillerifartyg vid vissa operationer komme att skiljas från den andra på den grund, att denna led icke vore framkomlig. Detta har varit skälet till att jag ställt mig på utskottets ståndpunkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anförde

Herr Månsson: Herr talman, mina herrar! Man kan verkligen vara ganska kortfattad, när man har med sådana här historier att göra. Det är icke nog med att man narrade riksdagen och tvingade den att under former, som bra mycket närmade sig landsförräderi, gå med på denna historia och bygga dessa fartyg, trots alla de erfarenheter om undervattensbåtarnas och jagarnas styrka, som man vunnit under de utländska manövrerna, och varav facktidskrifterna voro fulla, trots fackmännens bättre vetande och trots att det även från icke fackmän varnades att ge sig in på en sådan affär; nu vill man gå än längre. Om den saken behöver jag icke mycket yttra mig, ty nu har verkligheten talat, och sakkunskapen har jämt ingenting mer att säga till om.

Nu är att märka, att man den gången sade — jag var också med såsom suppleant i det utskott, som behandlade dessa frågor — att båten skulle kunna röra sig i de farvatten, som den över huvud taget behövde röra sig i, och att det icke var av någon nämnvärd militär betydelse, om den i något fall icke kunde gå in i de militära leder, som uppskattades till, jag tror, omkring 10 % av samtliga farlederna. Här säger nu amiral Hägg, att det förhållandet, att båten icke kan befara vissa farleder, har så mycket mindre betydelse, som dessa få leder icke äro av vikt för bibehållande av våra pansarbåtars operationsfrihet. Nu hava emellertid inkommit två andra till Konungen ställda yttranden, vilka herrarna återfinna på sidorna 14 och 15 av detta betänkande. Där heter det i ett av yttrandena, att om icke farleden upprensas, så att den blir användbar

för pansarbåtar av Sverige-typen, så kan det strategiska eller taktiska läget bli sådant, att en sjöstyrka, uti vilken ingår pansarbåtar såväl av Sverige-typ som av äldre typ, måste dela på sig, vilket kan bli ödesdigert. — Det är Ehrensvärd, som uttalar sig så. — Så ha vi Krusenstiernas yttrande, där det heter, att om icke denna uppremsning sker, måste kustflottans huvudstyrka, pansarbåtarna, använda sig av andra, betydligt längre och alltså långsammare förbindelser. »Visserligen», heter det vidare, »kunna en del av de äldre pansarfartygen i nödfall använda ifrågavarande led i dess nuvarande skick, men kan det knappast tänkas, att en befälhavare skulle, vid de operationer, som här kunna tänkas ifrågakomma, företaga en kanske ödesdiger splittring av sina huvudkrafter.» Detta att man måste splittra huvudkrafterna är naturligtvis ur ren sjömilitär synpunkt detsamma som undergången, den fullkomliga tillintetgörelsen, ty måste jag splittra mina huvudkrafter så att jag icke kan gå fram enhetligt med dem, är jag naturligtvis ur militär synpunkt förlorad. Hur kan man under sådana förhållanden komma med ett sådant yttrande som amiral Hägg hade under den kampanj, som pågick här 1914? Det vittnade om den ytterliga samvetslöshet, som man far fram med på det hållet.

Jag har här en gång framställt den frågan, om man icke egentligen borde utkräva ekonomiskt ansvar av de människor, som äro skuld till ett sådant missgrepp i rustningsavseende som hela F-båtsbygget var. Nu säger herr Nilson: När vi ha båten, och när de ansvariga militärerna begära farledens uppremsning, så kunna herr Nilson och utskottsmajoriteten icke vara med om annat än att bifalla deras framställning. Ja, vad beträffar ordet »ansvariga», förmodar jag att herr Nilson inlägger en ironisk mening däri, ty något ansvar från det hållet ha vi sannerligen icke hört talas om eller observerat. För det första är det ju, som herrarna veta, så, att våra gamla pansarbåtar liksom de nya av F-typen i händelse av krig utan tvivel måste avmönstra, enär vi icke ha råd att bemanna dem med folk, som vid krigstillfälle behövas på viktigare och mera verksamma poster än ombord på pansarbåtar, som ändå icke kunna visa sig i öppen sjö utan sorgfälligt måste låsa in sig i våra innersta farleder av fruktan att bli torpederade.

Under sådana förhållanden menar jag, att vi icke nu ytterligare skola vara till gyckel för folk, som taga sitt militära yrke så litet på allvar. Vad vi egentligen borde göra, det vore att votera 165,000 kronor till att skrota ned F-båten och de andra pansarbåtarna. Det skulle vi egentligen göra, det vore en förständig åtgärd.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! Jag kan icke underlåta att också säga några ord om det föreliggande ärendet. Jag kan icke förstå, att man icke kunnat få en samlad vänsteranslutning kring den ståndpunkt, som reservanterna här intaga. Det är ju icke blott så, att detta ärende visar oss, vilken — jag ber om ursäkt för uttrycket — fullkomlig svindel hela den agitation var, som utlöste sig i till-

Ang. upprems-
ning av viss
farled.
(Forts.)

skapandet av pansarbåten av den s. k. F-typen. Nu har krigets tredje år snart gått till ända, och det är väl icke någon människa, som längre invagga sig i den föreställningen, som F-båtens vänner i början av kriget hyste, nämligen att de stora slagskeppen ändock till sist skulle komma med i leken, och än mindre finns det väl någon, som tror, att miniatyrslagskepp av det slag, som det här är fråga om, mera ha någon avgörande uppgift i ett sjökrig. Men det må nu så vara, det står ej att ändra; ett riksdagsbeslut är ett riksdagsbeslut även om det har tillkommit på ett så sorgligt sätt som det beslut, genom vilket de tre pansarbåtarna av Sverige-typen kommo till stånd.

Men då är frågan: När man nu ser, att det var ett missgrepp att bygga dessa fartyg, skall man då fortsätta och börja omforma våra skärgårdar också, så att de skola passa för denna typ. År 1911 ingav amiral Hägg riksdagen den föreställningen, att man icke skulle behöva göra denna omformning av skärgårdarna, ty dessa voro så beskaffade, att alla viktiga leder kunde befaras av fartyg av denna typ.

Nu ha vi här den första av dessa leder, som måste sprängas upp, för att detta fartyg skall kunna passera. Det är mycket möjligt, att det kommer att sägas från militärt håll, att det också är den enda farled, som behöver sprängas upp, men jag vågar påstå med erfarenhet från det arbete jag varit i tillfälle att deltaga i inom försvarsberedningarna, att detta icke blir den enda farleden, som kommer att föreslås till utvidgning, försåvitt det är meningen, att dessa pansarbåtar icke skola stängas ute från viktiga leder eller sättas på grund. Vi ha att motse flera sådana här framställningar. Då måste jag uppställa den frågan: Skall man hålla på att spränga upp skärgårdarna för denna pansarbåtstyp, när man kan betrakta som avgjort, att det icke kommer att bli flera av samma typ beviljade av riksdagen? Jag kan icke finna, att det är riktigt.

Ser man på saken rent militärpolitiskt, måste man väl säga sig, att det icke finnes någon anledning att tro, att vi, när det krig, som nu rasar ute i världen, är slut, komma att få ett krig så snart igen. Jag tror, att alla våra grannar i farvatten runt omkring vid Östersjön, dessa farvatten, där F-båten skulle komma att röra sig, jag tror, att de fått ett sådant blodkop, att de väl akta sig för att ånyo gå ut i krig, även om de skulle förmå det. Men såsom detta krig utvecklats sig, med den förbrukning av levande och dött material, som nu ägt rum, stå de icke ut med att skapa ett krig, åtminstone icke under den närmaste framtiden. — Jag lämnar alldeles å sido spørgsmålet, om icke detta krig på förnuftets väg redan skall ha åstadkommit ett sådant omdanande av tänkesätten, att det skall vara möjligt att tänka sig, att det blir det sista.

Denna F-båt har, som det heter i marinlitteraturen en livslängd av högst 20 år. Skulle det vara så orimligt att för den tiden låta dessa fartyg röra sig i de farvatten, där de kunna komma fram, och så låta skärgårdarna vara i fred?

Däremot kan jag icke instämma med herr Månsson, att det vore riktigt att betala 165,000 kronor för att skrota ned dessa fartyg.

Man kan nog inte behöva betala för att bli av med dem. Men kunde det icke vara klokt att realisera den färdiga båten och avbryta byggandet av de båtar, som äro under arbete? Sedan skulle flottan få dessa pengar till sitt förfogande och för dem skapa ett ur försvarskraftens synpunkt viktigare tillskott, än dessa båtar kunna lämna. Men det är icke att tänka på att få en regering, som reflekterar på detta förslag; båtarna hålla på att byggas, och de komma väl också till stånd. Men varför revidera skärgårdarna, då det vore naturligare att revidera flottprogrammet?

Jag måste hemställa till kammaren, om det icke är rimligt att gå fram på den vägen och nu avslå detta förslag, ty i annat fall får denna hemliga led snart sällskap, och det är bättre att stämma i bäcken än i ån.

Jag yrkar avslag på utskottets hemställan.

Herr *Bogren* instämde häruti.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet *Hans Ericson*: Herr talman, mina herrar! Jag kan naturligtvis icke med någon som helst säkerhet yttra mig angående innebörden av amiral Häggs intyg med avseende å den nu ifrågavarande farleden. Det framgår emellertid av hans intyg, att han förutsätter ett visst fortgående revideringsarbete i våra skärgårdar, vilka för F-typens vidkommande icke skulle bli väsentligt dyrare eller av större omfattning än de arbeten, som sedan åtskillig tid tillbaka ha pågått. Jag antar likväl, att amiral Hägg tänkte sig, att denna farled skulle kunna befaras av Sverigebåtar efter en sådan revidering. Att han icke räknat med så stor kostnad som den nu beräknade, det kan ju vara en annan sak.

Jag ber också att få påpeka det förhållandet, att båda de intyg, som nu äro åberopade i statsutskottets utlåtande, angiva, att den upprensning av farleden, varom här är fråga, är behöflig även för att öka operationsmöjligheterna för våra nuvarande pansarbåtar, ehuru jag naturligtvis ingalunda vill förneka, att genom att då »Sverige» är större än dessa, kostnaderna härav komma att något ökas. Jag vill emellertid framhålla, att nu ifrågavarande upprensning enligt mitt förmenande är av synnerligen stor betydelse för hela vår pansarflotta i krigstid, och jag skulle också vilja säga, att den i viss mån kommer att under fredstid ställa sig ekonomiskt fördelaktig därför att den kan bespara åtskillig gång för övningarna. Jag tror därför, att man redan ur denna synpunkt och därjämte framför allt naturligtvis ur krigssynpunkt har stor anledning att gå med på detta förslag.

Här talade den senaste ärade talaren om den svindel, som be-
drevs, när den s. k. F-båten framfördes i riksdagen. Jag skulle vilja inlägga en bestämd gensaga mot det ordet. För min del tror jag, att de som yrkade på anskaffande av sådana båtar, gjorde det av den allra ärligaste övertygelse om dessa båtars stora värde. Jag vill ingalunda förneka, att kriget gjort vissa omkastningar beträffande de olika sjöstridsmedlens värde för sjökriget, och alldeles gi-

Ang. upprensning av viss farled.

(Forts.)

Ang. upprensning av viss farled.
(Forts.)

vet har kriget visat, att undervattensbåtar ha ett vida större värde och större användbarhet, än man kunde tänka år 1914; men jag vill då också påpeka, att undervattensbåtarna sedan den tiden undergått en utveckling, om vilken man år 1914 helt visst icke kunde drömma.

Därmed vill jag ingalunda ha sagt, att artillerifartyg i något avseende äro obehövliga för vår flotta, och jag vill uttala såsom min bestämda åsikt, att flottan får en mycket stor och välbehörlig förstärkning genom en division av Sverige-båtar, som inom de närmaste åren kommer att bli färdig.

Jag vill dessutom framhålla, att man kan enligt mitt förmenande ej heller i framtiden basera sig uteslutande på torpedvapnet för försvar av våra skärgårdar och kuster, utan man måste även då ha artillerivapnet med såsom hjälp. Men jag kan vara fullt ense med de föregående talarne, att det vore märkvärdigt, om ett så långt och omfattande krig som detta icke skulle kunna medföra behovet av en revidering både av flottplanen och artillerifartygens beskaffenhet, och jag är naturligtvis beredd att medverka till en sådan och att vidtaga åtgärder därför. Så snart detta överhuvud taget är möjligt, anser jag självfallet, att det bör ske.

Herr Rydén talade om att denna första framställning om anslag för upprensning snart kommer att följas av flera sådana framställningar undan för undan. Då vill jag nämna, att det revideringsarbete av skärgårdslederna, som skett under de senaste åren, just i syfte att undersöka framkomligheten för dessa större båtar har visat, att förhållandena äro mera gynnsamma, än man år 1914 eller tidigare förutsatte, och att sålunda åtskilliga av de leder, som man förut ställt sig mycket tveksam om, visat sig verkligen kunna befaras av dessa större fartyg.

Jag tror sålunda, att det är mycket lämpligt och mycket lyckligt, om kammaren nu vill biträda statsutskottets förslag om upprensning av den ifrågavarande leden.

Herr Månsson: Ja, det har blivit vanligt att man nu söker vältra ifrån sig ansvaret genom att påstå, att man var i god tro den gången, när man gick emot dem, som yrkade på en annan flottplan, och när man å sin sida yrkade på artillerifartyg såsom huvudstyrka och huvudtyp. Men det är icke med verkliga förhållandet överensstämmande, det vet nog herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet. Ty det var ju dock så, att två till tre år förut var man fullkomligt på det klara med undervattensbåtsvapnets betydelse, och detta är icke något, som har hänt nu under kriget. Det är ett gryn sanning i påståendet, att undervattensbåtarna ha utvecklats under kriget genom de ansträngningar man gjort för deras utveckling vidare på den väg, som man redan förut varit inne på. Det är sant, att man då icke drömde om operationer av tyska undervattensbåtar i Ishavet, åtminstone icke under de närmaste åren, och det är också sant, att man icke tänkte sig möjligheten av att gå med handelsundervattensbåtar till Amerika eller att operera med tyska

undervattensbåtar vid Amerikas kuster. Men det är dock sant, att den franska atlanteskadern måste, jag tror år 1913, efter tre dagar inställa sin manöver i anledning av att, såsom det hette, manövern förutsättningar helt och hållet förstörts genom undervattensbåtarnas uppträdande. Det är också sant, att vid franska Medelhavseskaderns manöver 1912 eller 1913 vid Korsika de mest uppseendeväckande skildringar gingo igenom världspressen, och man hade hundratal detaljexempel på, huru dessa båtar kunde behärska havet, långt innan vår kommitté var färdig med sitt förslag rörande vår flottas omändring, så att det skall man icke söka lura i oss, att man icke hade reda på, hurudan ställningen var.

Ang. upprensning av visa färled.
(Forts.)

Och frånsatt detta förhållande med undervattensbåtarna, så visade jag här ett år utförligt med siffror och exempel, att ett visst antal artilleriemateriel, placerad på 3 å 4 båtar, icke på långa håll när kan ha den artilleristiska verkan som samma materiel, placerad enhetligt på ett stort fartyg. Men den frågan är nu ur räkningen, artillerifartygen äro ur räkningen över huvud taget, och vi behöva icke här föra något artilleristiskt krig.

Men det är sant och skall fastslås i protokollet och kommas ihåg för framtiden, att man icke var i god tro och icke var i okunnighet om de verkliga förhållandena i världen, ty jag är säker om, att herr statsrådet följde ganska noga med de sjömilitära tidskrifter, som avhandlade manövrerna. För övrigt kunde jag hänvisa till något, som förut här i riksdagen påpekats, nämligen den väldiga brytning, som ägde rum inom ryska sjöofficerskretsar ifråga om denna sak. Detta var icke heller obekant.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Då votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 122, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 81 ja, men 83 nej, vid vilken utgång kammaren således, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 12.

Statsutskottets utlåtande, nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av överbetalning å reservationsanslaget till underhåll av kustartilleriets byggnader och materiel för år 1916 föredrogs nu; och blev utskottets hemställan därvid av kammaren bifallen.

§ 13.

Ang. vissa värnpliktiges utskylder och fattigvårdsavgifter.

Efter härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 124, i anledning av väckt motion om anslag till gäldande, helt eller delvis, av vissa till militärtjänstgöring inkallade personers utskylder och fattigvårdsavgifter begärdes ordet av

Herr Zander, som yttrade: Herr talman! Det skulle kunna anses obehövt att yttra sig i denna sak, när det är ett enhälligt utskott, som står bakom det utlåtande, vilket nu är föredraget. Ehuru man kan säga, att utskottet intagit en välvillig hållning till den motion, jag avgivit, kan jag inte neka till, att denna välvilja förefaller mig vara ganska illusorisk.

Man vet ju, att vår vallag förutsätter för deltagande i riksdagsmannanaval, att man har betalt de tre sista årens skatt. Förhållandet är nu, att genom mobiliseringen, som lagt beslag på en stor del av vår mogna medborgarstam, tillståndet blivit sådant, att det är ofantligt många av dessa till krigstjänstgöring inkallade, som restera för sina utskylder, och att detta är direkt förorsakat därav, att de under sin inkallelse icke haft några inkomster, vadan deras betalningsförmåga minskats. Under sådana förhållanden gå dessa våra medborgare, som offrat så ofantligt mycket för fosterlandet, miste om sin rösträtt. Vi borde därför göra allt vad göras kan för att reparera det missförhållande, som i detta fall tydligt framträder.

Det har gjorts olika framställningar i denna sak, och man har under hand diskuterat möjligheterna för att finna en form för dess lösning. Föregående riksdag väcktes en motion, vilken gick ut på förslag till bestämda lagändringar i sådant syfte. Även om detta förslag hade blivit bifallet, skulle de nya lagbestämmelserna icke hunnit träda i kraft till detta års riksdagsmannanaval. Under sådana omständigheter avstyrkte utskottet förslaget, och frågan förföll. Således gäller det att finna en ny form för att avhjälpa här antydda missförhållande.

Jag har nu ansett, att enda sättet vore, att ett direkt anslag ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande för utlämnande av bidrag till sådana personer, som förlora sin rösträtt på grund av restantier, vilka äro direkt förorsakade av mobiliseringen. Jag erkänner viligt, att detta förslag innebär mycket stora svårigheter, men då man, under den nuvarande kristiden, på andra områden kunnat lösa betydligt vanskligare problem, hade jag väntat, att det skulle finnas någon möjlighet att komma över svårigheterna även i detta fall. Nu

*Ang. vissa
värnpliktiges
utskylder och
fattigvårds-
avgifter.
(Forts.)*

se vi emellertid, att utskottet icke kunnat finna någon sådan utväg, och att därför utskottet icke heller kunnat tillstyrka bifall till förslaget. Man har stannat vid att förorda en utredning av spörsmålet, och följaktligen kan man icke räkna på, att det skall framkomma ett förslag förrän till nästa år. Emellertid har utskottet endast fäst avseende vid sådan tjänstgöring, som omhandlas i § 28 värnpliktslagen, eller krigstjänstgöringen, men däremot icke vanliga värnpliktsövningar. Utskottet har sålunda inskränkt den av mig ifrågasatta förmånens omfattning till att gälla allenast dem, som äro inkallade till krigstjänstgöring, och dessa skulle icke kunna förrän vid det riksdagsmannaval, som förrättas 1920, komma i åtnjutande av densamma. Vid denna tid hoppas jag, att de förhållanden, som nu satt vederbörande ur stånd att fullgöra sin skattskyldighet, icke längre skola existera. Såsom utskottet lagt sitt yrkande, blir den ifrågasatta utredningens nytta illusorisk.

Jag kan å andra sidan, vad gäller kommunalutskylderna, hänvisa till en skrivelse, som riksdagen fattat beslut om att avlåta till Kungl. Maj:t och vari begäres utredning angående preskriptionstidens för kommunalutskylder begränsning till 3 år. I avseende på dessa utskylder skulle sålunda de restantier, som nu förefinnas, bliva preskriberade till 1920 års val, undantagandes vad angår utskylderna för innevarande år. Värdet av den begärda utredningen och det förslag, som därav kan föranledas, skulle sålunda begränsas till endast 1917 års restantier.

Såsom frågan nu ligger, är det icke något att göra för att avhjälpa det missförhållande, som råder i avseende på dem, som gå förlustiga sin rösträtt vid innevarande års riksdagsmannaval, vilket jag icke kan annat än beklaga. För dessa medborgare skall alltså lönen för den möda, som de lagt ner, och för att de visat lojalitet, att icke säga offervillighet, vara att de bli utan medborgarrätt. Ett så hårt straff kan jag icke vara med om att utan gensaga låta dem undergå, helst som jag anser, att man bort kunna finna utvägar för att övervinna de svårigheter, som här möta. Jag vill icke påstå, att min motion innebär det enda sättet att lösa frågan, men den anvisar i alla fall en framkomlig väg, och jag hade hyst förhoppning om, att utskottet skulle lyckas att på den vägen nå det syfte, jag önskade vinna.

I frågans nuvarande läge har jag icke något yrkande att framtälla.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nya lokaler för historiska museet vid universitetet i Lund;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkterna 212 och

213 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till uppförande av en vårdanstalt för blinda med komplicerat lyte samt till hyresbidrag åt drottning Sofias stiftelse, dels ock i propositionen nr 280 gjorda framställning angående anslag till täckande av brist i 1917 års stat för den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl.; samt

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till täckande av brist i åkerbrukskolonien Halls räknenskaper för år 1916.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Ang. anslag till tekniska elementarskolan i Örebro.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 223 under åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till tekniska elementarskolan i Örebro.

I anledning av Kungl. Maj:ts i punkten 223 under åttonde huvudtiteln av den till riksdagen den 13 januari 1917 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov gjorda framställning angående anslag till tekniska elementarskolan i Örebro hemställde statsutskottet i nu föreliggande utlåtande, att riksdagen måtte

a) å ordinarie stat för tekniska elementarskolan i Örebro uppföra en ny lektorsbefattning i matematik och fysik, med tjänstgöringsskyldighet jämväl i mekanik samt en ny lektorsbefattning i maskinlära, maskinritning och mekanisk teknologi, med enahanda avlöningsförmåner för innehavarna av dessa båda befattningar, som enligt gällande löneroglering vore fastställda för övriga lektorer vid de tekniska elementarskolorna, och med skyldighet för dem att vara underkastade de för samma löneroglering antagna bestämmelser;

b) för berörda ändamål öka den ordinarie staten för elementarskolan med ett belopp av 8,000 kronor;

c) på extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst 42,860 kronor, att utgå till följande ändamål med högst nedan angivna belopp, nämligen:

för uppehållande av undervisningen i nya parallellklasser vid tekniska elementarskolan i Örebro under höstterminen 1917 till lärare . . . . . kronor 4,600 —

» lyshållning, uppvärmning m. m. . . . . » 1,000: —

samt för uppehållande av undervisningen vid nämnda tekniska elementarskola under år 1918

» en lärare i elektroteknik . . . . . » 3,500: —

» en lärare i matematik, fysik och mekanik . . » 3,500: —

» läraren i modellering . . . . . » 150: —

» gymnastikläraren . . . . . » 800: —

till arvoden åt extra lärare i parallellklasser . . .	kronor 15,500:—	<i>Ang. anslag till tekniska elementarskolan i Örebro.</i>
» verkstaden för undervisning och materiell . . .	» 3,710:—	
» kemiska och fysiska laborationer	» 2,300:—	
» bibliotek och samlingar	» 500:—	(Forts.)
» övningar i lantmåteri	» 500:—	
» bestridande av kamrerar- och sekreterargörö- målen	» 100:—	
» betjäningens avlöning	» 850:—	
» lyshållning, uppvärmning m. m.	» 5,850:—	
tillhopa kronor 42,860:—		

med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta förskottsvis utanordna ett belopp av 5,600 kronor, motsvarande sammanlagda beloppet av de för undervisningen under höstterminen 1917 upptagna posterna.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Pers, Rydén* i Malmö, *Eriksson* i Grängesberg, *J. Ström, Jansson* i Falun och *Strid*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte på extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst 34,070 kronor, att utgå till följande ändamål med högst nedan angivna belopp, nämligen:

för uppehållande av undervisningen i en tillfällig parallellklass vid tekniska elementarskolan i Örebro under höstterminen 1917	kronor 3,200:—
samt för uppehållande av undervisningen vid nämnda tekniska elementarskola under år 1918	
till höjda avlöningar åt extra lärarna i svenska språket, främmande språk, frihandsteckning och modellering	» 825:—
» höjd ersättning för bestridande av sekreterar- och kamrerargörömålen	» 100:—
» arvode åt extra lärare för undervisning i parallellklasser	» 13,075:—
» biträden i lantmåteri m. m.	» 200:—
» » på verkstaden	» 1,570:—
» betjäningens avlöning	» 850:—
» lyshållning, uppvärmning m. m.	» 3,300:—
» provisorisk utvidgning av skolan med en elektroteknisk avdelning	» 4,150:—
» en tillfällig parallellklass	» 6,800:—
tillhopa kronor 34,070:—	

med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta förskottsvis utanordna ett belopp av 3,200 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

*Ang. anslag
till tekniska
elementar-
skolan i Örebro.
(Forts.)*

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! På de skäl, som i reservationen äro angivna, anhåller jag att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Jag skall lika kortfattat anhålla att på de skäl, som utskottet anfört, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr vice talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Rydén i Malmö, i anledning varav nu uppstattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 76 ja mot 79 nej; och hade kammaren alltså med avslag å utskottets hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 16.

Statsutskottets härefter föredragna utlåtande, nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöningsstat för statens uppfostringsanstalt å Bona m. m. jämte i ärendet väckta motioner blev av kammaren godkänt.

§ 17.

Sedan herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om beredande av ökat sovplatsutrymme vid statens uppfostringsanstalt å Bona; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 18.

Vidare föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 39, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om främlingars beskattning. Därvid yttrade

*Ang. främ-
lingars
beskattning.*

Herr Osberg: Herr talman, mina herrar! Det är ju helt naturligt, att när vårt land är omgivet av stora krigförande länder, det skall komma att erbjuda en fristad för en del främlingar. Också har det visat sig, att det är en massa utländskt folk här, som dels bedrivit affärer, dels sökt sig hit för att finna en lugn uppehållsort. I många fall ha dessa subjekt liksom utträngt vårt eget folk. Dessa utlänningar ha i regel varit jämförelsevis förmögna, och de ha hyrt våningar och rum i storstäderna och så att säga skjutit vårt folk åt sidan.

Min tanke har nu varit, att dessa främlingar skulle erlægga någon tribut till det allmänna såsom gengäld för de förmåner de i olika avseenden åtnjöte å den vistelseort, som de valt. Några åtgärder i sådan riktning ha emellertid icke blivit igångsatta. Jag tog mig då friheten väcka denna motion. Med anledning av densamma hänvände sig sedan bevillningsutskottet till finansdepartementet med en förfrågan, om någonting var i saken åtgjort. Man fick härvid den upplysningen, att en utredning var igångsatt och att det vore att hoppas, att en proposition skulle hinna avlätas till innevarande riksdag. Jag hade nämligen begärt, att utskottet skulle behandla saken så skyndsamt, att ett förslag i ärendet skulle kunna inkomma från Kungl. Maj:t under denna riksdag.

Utskottet har emellertid låtit sig nöja med det sålunda erhållna beskedet och har låtit saken vila tills för någon liten tid sedan, då det fick meddelande från finansdepartementet, att utredningen var verkställd — en större sådan — men att tiden icke medgav någon propositions avlåtande i år.

Under sådana förhållanden kan man verkligen fråga: vad betyder en sådan utredning, när man å finansdepartementets sida icke finner det mera angeläget att främja denna sak utan skjuter den tillbaka. För min del tycker jag, att det betyder så att säga helt och hållet negligera hela spørsmålet. Först har man medgivit, att det är angeläget att få till stånd en beskattning av dessa personer, och sedan kommer man och säger, att nu är utredningen verkställd, men tiden tillåter icke framläggandet av något förslag i ämnet. Man borde väl i stället ha påskyndat ärendet och verkligen sökt komma till något resultat.

Då jag anser, att det icke är mer än rätt, att dessa människor betala något, som här funnit en fristad eller ett operationsfält för sina affärer — i många fall mycket vinstgivande — så kan jag icke säga annat, än att man måste klandra både utskottet och finansdepartementet för uraktlåtenheten att få saken fram.

Herr talman, jag har intet yrkande att göra, men vill ha på det bestämdaste uttalat mitt ogillande av det sätt varpå denna angelägenhet blivit behandlad.

Herr Palmstierna: Jag tror icke, att herr Osberg har skäl att här uttala något ogillande. Den upplysning, jag skall lämna, torde omedelbart giva detta vid handen.

Det torde icke dröja många dagar, förrän det kommer ut en

Ang. främ-
lingars
beskattning.
(Forts.)

kunglig förordning, som meddelar, att utländsk handlande, vare sig han driver affär eller han endast är uppköpare, i båda fallen skall lämnas tillståndsbevis för detta, och att vid detta tillståndsbevis lämnande kräves realsäkerhet för skattens betalande. Till en kommande riksdag kommer säkerligen den erforderliga ändringen i lagen att göras. Detta kan emellertid Kungl. Maj:t ordna med tilläpande av sin rätt till ekonomisk lagstiftning. Därmed vinnes i själva verket det, som rör det väsentliga, nämligen förhindrandet av, att någon kan komma undan att betala skatt, därför att det kan förflyta 1 1/2 år från det vederbörande kommit till landet och till dess skatten skall utbetalas. Nu skall han ställa realsäkerhet, och det är huvudspörsmålet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

Härpå upptogs till behandling bevillningsutskottets betänkande, nr 40, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i gällande förordningar angående försäljning av brännvin samt av vin och öl.

Punkten 1.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Sedan *punkten 2* härefter föredragits, begärdes ordet av

Ang. ifråga-
satt upphävan-
de av 6 §
2 mom. i för-
ordningen
angående för-
säljning av
vin och öl.

Herr Welin, som anförde: Herr talman! I den motion, som här avses, hemställes att 2 mom. av 6 § i kungl. förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av vin och öl så lydande: »Gästgivare äge utan särskilt tillstånd rätt att till resande utskänka öl i samband med servering av mat», måtte upphävas. Nu är det klart, att i samband med den lyckliga reform rörande försäljning av öl och vin, som nyligen blivit antagen, denna paragraf icke kommer att betyda någonting. Emellertid är den heller icke upphävd, och sålunda kvarstår, såvitt det nämligen på riksdagens beslut ankommer, denna paragraf, och den står där i strid mot vad som här är beslutat. Nu är det väl utskottets mening, att Kungl. Maj:t självt skall rätta till detta, men då utskottet har framlagt förslag till förordningar i andra riktningar, synes det mig, att utskottet också borde ha framlagt förslag till förordning även beträffande ändring av § 6 i förordningen den 9 juni 1905.

Jag har endast velat peka på detta förhållande, på det att åtgärder må vidtagas, så att icke förordningarna må komma att stå i strid mot varandra. Jag har för övrigt intet yrkande att göra.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 20.

Härefter föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 64, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om vidtagande av åtgärder för en allmän elektrifiering av landsbygden m. m.; och yttrade därvid

Ang. elektrifiering av landsbygden m. m.

Herr L ü b e c k: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få upptaga kammarens tid ett ögonblick, mindre med anledning av det yrkande, jordbruksutskottet framställt, än på grund av de i ärendet väckta motionerna och i viss mån utskottets motivering.

Det förefaller, som om man i motionerna skulle ha utgått därifrån, att jordbrukets och för övrigt i allmänhet de s. k. borgerliga kraftbehoven skulle kunna i framtiden få sitta emellan för industriens kraftförbrukning. Detta är enligt min mening en fullständig missuppfattning, och erfarenheten kommer att styrka, att såvitt man för överskådlig tid kan bedöma, någon sådan konkurrens om kraften mellan industrien och jordbruket icke behöver ifrågakomma. Statens såväl som kommunala och enskilda kraftdistributionsföretag hava ju dragit ut sina ledningar och därvid tillgodosett jordbrukets behov, så snart nämligen industriens kraftbehov möjliggjort ett ekonomiskt framdragande av kraftledningen. Så har det sedan varit för samtliga kraftdistributörer, det må vara staten eller enskilda, angeläget att tillgodose bygdens behov kring ledningen.

En strävan till stark kommunal livaktighet på detta område har för övrigt på sista åren gjort sig tydligt märkbar och är för visso i glädjande tillväxt. Det nya vattenlagförslag, som vi nu hoppas på att få fram till behandling i riksdagen nästa år, åsyftar också att på flera olika sätt tillgodose landsbygden behov av elektrisk kraft, detta dels genom s. k. kraftersättning, genom vilken andelsägare i vattenfall skall för evig tid få viss andel av kraften, och dels genom skyldighet för den som bebygger vattenfall av viss storlek att avstå intill $\frac{1}{20}$ av den tillgängliga energin för den omgivande ortens behov. Men sist och icke minst får man lägga märke till, att vårt land på grund av sin naturliga skapnad innehåller en mängd små vattenfall, i storlek varierande från 25 å 30 upp till ett par hundra hästkrafter, vilka små vattenfall äro alldeles särskilt ägnade att i de icke så tätt befolkade bygderna användas för lokalt alstrande av elektrisk energi, för jordbrukets och ortens behov i övrigt.

Om man då frågar sig, hur en allmän elektrifiering av Sveriges landsbygd bäst kan befrämjas, vill jag svara, att förutom ett fortsatt beträdande av den väg, på vilken vi redan hava slagit in, med ökad allmän kraftdistribution över alla områden, där sådant rimligtvis kan av ekonomiska skäl förekomma, har man att vidtaga den åtgärden att så fort som möjligt skapa en klok vattenlagstiftning, av vilken all vattenkraftsdistribution, staten som enskild, har

Ang. elektrifiering av landsbygden
m. m.

(Forts.)

stor nytta, icke minst de små kraftföretagen ute i bygderna, som nu ofta få röna samma svårigheter som den större kraftindustrin.

Vidare ha vi de föreslagna åtgärder, som man kan vänta inom den närmaste tiden skola leda till resultat, nämligen dels anställandet av statskonsulenter för landsbygdens elektrifiering och dels beviljande av statslån till andelsföretag och smärre kraftföretag, som önska distribuera kraft ute i bygderna.

Däremot kan jag icke finna annat, än att tankegången i de motioner, som väckts vid denna riksdag och föranlett här föreliggande utskottsbetänkande, är i visst avseende missriktad. Man gör där gällande, att staten borde i större omfattning distribuera kraft dels över sammanhängande bygder, som nu icke äro, som man säger, ekonomiskt elektrifierbara, dels också från små vattenfall inom lokala, isolerade områden. Dessa motioner synas mig, som sagt, vara i viss mån betänkliga i flera avseenden. I första hand därigenom att en utredning av den art, som föreslagits och nu av jordbruksutskottet tillstyrkts, om den icke bedrives på ett tillfredsställande sätt, lätt kan bli sådan, att den läser utvecklingen i former, som göra, att man vinner raka motsatsen till vad man äsyftat, att man hindrar en utveckling av lantbrukets förseende med elektrisk kraft på många ställen, där den annars utan dessa bindande former skulle komma till stånd. I det fallet vill jag emellertid icke uttala några avgörande betänkligheter, utan jag är övertygad om att utredningen kan så laggas, att ett sådant hinder genom frågans utredning ej behöver uppstå.

Däremot vill jag opponera mig mot den missuppfattning av vattenfallsstyrelsens ställning, som har, enligt min uppfattning, kommit till synes, genom att man i hög grad förbisett, att vattenfallsstyrelsen är ett affärsdrivande verk, och att denna vattenfallsstyrelse uppträder dels som konkurrent till och dels i samarbete med kommuner och enskilda, som distribuera kraft.

Det är på skäl, som jag nyss anfört, enligt min mening icke heller behöfligt, att staten för att befrämja elektrifieringn ute i bygderna går in för att vid sidan av vattenfallsstyrelsens affärsdrivande verksamhet medvetet inrätta sig för någon oekonomisk elektrifiering ute i bygderna, och att man sedan maskerar denna del av vattenfallsstyrelsens verksamhet genom att så att säga samla alla vattenfallsstyrelsens inkomster i en pott. Jag tror, att skälet till den missuppfattning, som kommit till uttryck i motionerna, måste vara — det framgår för övrigt direkt av en viss passus i motionerna — att man fäst alldeles för stor vikt eller rättare missförstått vad den s. k. elektriska kraftkommittén anfört om de icke elektrifierbara områdena här i landet. Det är ju så, att man i denna utredning markerat vissa områden, som icke äro elektrifierbara, men detta naturligtvis endast i den meningen, att dessa områden icke med ekonomisk fördel, såvitt man nu kunde döma, för överskådlig tid kunna nås av en allmän landsbygdistribution från stora enhetliga kraftnät. Därmed givetvis icke sagt, att dessa områden på denna grund skulle bli överlämnade åt att alls icke bli elektri-

Ang. elektrifiering av landsbygden
m. m.

(Forts.)

fierade. Saken ligger helt enkelt så, att dessa områden äro sådana, som äro mera glest befolkade eller befolkade med lokala koncentrerade grupper och följaktligen äro mest ägnade att bli elektrifierade från de små kraftkällor, jag nyss nämnde, och varpå vårt land glädjande nog är så ofantligt rikt. Man kan icke öppna en tidning i dessa dagar utan att läsa, att den eller den föreningen, det eller det bolaget bildats i bygderna just i syfte att från ett litet vattenfall på 50 till 100 hästkrafter tillgodose ortens behov genom ett gemensamt kraftföretag, vare sig det nu sker i form av bolag, kooperativ förening eller annorledes. Man kan också lätt nog, om man tänker sig Sveriges karta, konstatera, att just de s. k. icke elektrifierbara bygderna — såsom stora delar av Småland och Dalarna samt hela Norrland — äro sådana trakter, där man icke kan tänka sig några sammanhängande stora landsbygdsnät, men där däremot dessa små vattenfall äro synnerligen talrika och med största fördel kunna läggas till grund för lokala distributionsnät.

Motionärerna ha ifrågasatt, att staten också skulle börja intressera sig för dessa små lokala kraftdistributionsföretag och bygga vad man tänkt sig skulle bliva någon sorts mönsteranläggningar. Det är kanske intet ont i att på någon punkt söka sig fram på det sättet. Men jag vill säga, att om man tänker sig detta såsom något slags system, så tror jag, att det är synnerligen oklokt, att icke överlämna åt bygderna själva att sörja för denna gren av företagsamheten. Statens liksom de intresserade korporationernas viktigaste uppgift är enligt min mening att på allt sätt försöka uppmuntra och medverka vid organiserandet av den självverksamhet, som ute i bygderna bäst låter ekonomiskt anpassa sig till de lokala förhållandena och vilken verksamhet den nya vattenlagen som sagt åsyftar att verksamt stödja. Därigenom skapar man också samhörighet ute i bygderna om gemensamma uppgifter, och man undviker att skatta åt det i våra tider allt för vanliga felet, att, så fort en sak icke ögonblickligen ordnas eller så fort den enskilda företagsamheten på en punkt icke anses tillräcklig, ropa på statens hjälp. Det är mot denna metod, som enligt min uppfattning kommit till allt för starkt uttryck i motionerna, som jag har velat uttala min tvekan och inlägga en gensaga.

Med tillfredsställelse konstaterar jag, att jordbruksutskottet i sitt yttrande icke tagit fasta på den hänvisning, som motionerna lämnat, att utredningen skulle anförtros åt vattenfallsstyrelsen. Av skäl, som jag icke torde här behöva närmare utveckla, är denna tanke, att vattenfallsstyrelsen såsom sådan skulle taga hand om denna utredning, mycket olycklig, vilket naturligtvis icke hindrar, att vattenfallsstyrelsen, på sätt den själv önskar, kommer att få göra sitt inflytande över denna utredning behörigen gällande.

Då jag givetvis icke kan annat än hysa en mycket livlig önskan, att den mycket viktiga frågan om landsbygdens elektrifiering må kunna på allt sätt befrämjas, så har jag, herr talman, intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets förslag.

Ang. elektrifiering av landsbygden m. m.
(Forts.)

Herr Hamilton: Herr talman! Utskottet har icke tagit avstånd från den tanke, åt vilken givits uttryck i herrar Öbergs och Nilssons reservation, nämligen att i vissa fall även den enskilda företagsamheten skulle kunna utveckla elektrifieringen av landsbygden. Men utskottet har understrukit, att huvudvikten är att staten drager fram elektriska ledningar, i den mån så göras kan, även i bygder, där dessa anläggningar icke giva omedelbart tillfredsställande resultat. Från vår järnvägspolitik, ha vi erfarenhet av, att staten åstadkommit järnvägar i efterblivna bygder för att utveckla dessa bygder, och utskottet har tänkt sig, att också genom elektriska ledningars framdragande de bygder, som nu ligga nere, skulle kunna höjas och utvecklas. Jag vill hava sagt detta till svar på den sista aktade talarens yttrande.

Herr Lübeck: Herr talman! Med anledning av vad utskottets ärade ordförande yttrade, vill jag endast framhålla, att åtgärden att draga ut kraftledningar till bygder, där dessa ledningar icke omedelbart lämna ekonomisk avkastning, är något gemensamt för såväl statens som de enskilda kraftdistributionsföretagens verksamhet. Om man undersöker, huru dessa ledningar kommit till, så skall det visa sig — och detta ligger för övrigt i sakens natur — att man ofta måste draga ut ledningar, som bli oekonomiska för ganska långa tider. Våra enskilda kraftdistributionsföretags allt annat än lysande affärer under alla de år, som hittills gått, visa nogsam, hurusom även dessa kraftdistributionsföretag drivit en sådan politik, som utskottets ärade ordförande anser vara den riktiga.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 21.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till åtgärder i prisreglerande syfte ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till anläggning av statsstuteri å Ottenby beviljat anslag m. m.;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkterna 48, 91 och 98 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition gjorda framställningar m. m. samt i ämnet väckta motioner;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till hydrografiska undersökningar av Sveriges färskvatten; och

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den till landshövdingebostället i Älvsborgs län hörande

delen av tomten nr 414 i kvarteret Blomman i Vänersborg.

Vad utskottet i nämnda utlåtanden föreslagit bifölls av kammaren.

§ 22.

Härefter föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 71, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning i vad angår jordbruksärendena.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

§ 23.

Vidare föredrogs vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantmäteristyrelsens reproduktionsanstalt; och

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående be- myndigande för vattenfallsstyrelsen att försälja tomter och områden från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter m. m.

Utskottets i nämnda utlåtanden gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 24.

Efter föredragning härpå av jordbruksutskottets utlåtande, nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående villkoren för lån från norrländska nyodlingsfonden erhöles ordet av

Herr Hamilton, som anförde: Herr talman! Bland villkoren för erhållande av lån från fonden ifråga finnes bland annat att »plan och kostnadsförslag för nyodlingen skola vara uppgjorda av lantbruksingenjör, länsagronom eller annan person . . .» Första kammaren har emellertid i detta villkor vidtagit den förändringen, att plan och kostnadsförslag även må uppgöras av jordbrukskonsulent. Man kan ju tänka sig, att jordbrukskonsulent skulle kunna infattas i uttrycket »annan person», men för att få överensstämmelse med beslutet i första kammaren hemställer jag, att ordet »jordbrukskonsulent» må insättas efter ordet »länsagronom».

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde propositioner

först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som föreslagits av herr Hamilton; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 25.

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående villkoren för lån från allmänna nyodlingsfonden föredrogs nu; och anförde därvid

Herr H a m i l t o n: Av samma anledning, som jag nyss anförde beträffande norrländska nyodlingsfonden, hemställer jag, att i villkoren här må efter ordet »länsagronom» införas ordet »jordbrukskonsulent».

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner i ämnet biföll kammaren utskottets hemställan med den av herr Hamilton föreslagna ändringen.

§ 26.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående villkoren för lån från täckdikningslånefonden.

Därvid yttrade

Herr H a m i l t o n: I denna punkt hemställer jag, även i överensstämmelse med beslutet i första kammaren, att efter ordet »lantbruksingenjör» må införas ordet »länsagronom», vilket skulle medföra att även länsagronom finge rättighet att uppgöra plan och kostnadsförslag för täckdikning.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen givit propositioner i ämnet, blev utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits av herr Hamilton, av kammaren bifallen.

§ 27.

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av Skytteanska skolbostället Tärnafors nr 1, som nu föredrogs, blev av kammaren godkänt

§ 28.

Vidare föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av herr Widlunds motion nr 274 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förststatligande av de enskilda järnvägarna m. m.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 29.

Slutligen föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av herrar Widlunds och Höglunds i Strömstad motion nr 301 om skrivelse till Kungl. Maj:ts angående införande vid statens järnvägar av kombinerad ångdrift och elektrisk drift; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 30.

Avgåvos två nya motioner, nämligen av

herr *Olsson* i Ramsta *m. fl.*, nr 489, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 341, med förslag till lag om allmän tjänsteplikt; och

herr *Stenudd m. fl.*, nr 490, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 362, angående förändrade bestämmelser för trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds export av malm från Grängesbergs malmfält.

Dessa motioner bordlades på begäran.

Vidare avlämnade herr *Lindhagen* en motion, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 356, angående godkännande av förlikningsvis bestämd skatteköpeskilling för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.

Sistnämnda motion, som erhöll ordningsnumret 491, blev på begäran omedelbart hänvisad till jordbruksutskottet.

§ 31.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till anordnande av förvaringsskjul för flygbåtar m. m.;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av en svensk kyrka i Kristiania; och

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för höjande av medelinköpspriset för reponter under år 1917; samt

från riksdagens kansli:

nr 149, angående utredning beträffande användningen av s. k. fortyngningsmedel vid läderberedningen i riket; och

nr 159, angående utredning beträffande användande av papp eller »konstläder» vid tillverkning av skodon.

§ 32.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till §§ i riksdagsbeslutet:

nr 38, angående förslag till lag om fastighetsbildning i stad m. m.;

nr 39, angående anslag till bestridande av kostnader för första upplägandet av fastighetsregister för städer och vissa därmed jämförliga samhällen;

nr 40, angående skydd mot olovligt tillägnande av kottar från växande träd å annans mark;

nr 41, rörande förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § av lagen den 13 juni 1908 angående kommuns skyldighet i fråga om anställande av barnmorska m. m.;

nr 42, angående vidtagande av lagstiftningsåtgärder till förstärkt skydd gentemot för samhället farliga återfallsförbrytare;

nr 43, angående ändrad lydelse av 5 kap. 3 § strafflagen m. m.;

nr 44, angående ersättning till kronombud vid vissa ecklesiastika boställssyner;

nr 45, angående ändrad lydelse av 6 § i lagen om kyrkofond den 9 december 1910;

nr 46, angående utredning om utvidgning av begreppet straffbart djurplågeri;

nr 47, angående lag om ändringar i och tillägg till lagen den 28 maj 1886 om eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter;

nr 48, angående lag med särskild bestämmelse att tillsvidare gälla i fråga om skydd för vissa främmande patent;

nr 49, angående grunder för kvinnas utnämning och befordran till rektor vid kvinnligt folkskoleseminarium;

nr 50, angående bankovinsten;

nr 51, angående lag om visst undantag från tillämpningen av 49 § 1 mom. och 165 § 1 mom. lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse; och

nr 52, angående lag om ändrad lydelse av 4 och 5 §§ i lagen den 18 september 1903 angående solidariskt bankbolags, bankaktiebolags och sparbanks konkurs.

§ 33.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lagar om ändrad lydelse av § 23 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, av § 5, mom. 2 e), § 20 och § 62 i förordningen om landsting

den 21 mars 1862 samt av § 6 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lagar om ändrad lydelse av §§ 17 och 32 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862, av §§ 10 och 12, § 15 mom. 2, § 20 mom. 5, § 34 samt § 43 mom. 1 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863 samt av §§ 7 och 16 i förordningen angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg den 5 maj 1882, dels ock tre inom riksdagen i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid vissa läroanstalter jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkhögskolor, jämte i ärendet väckta motioner;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken jämte i ärendet väckta motioner;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt statens folkskolinspektörer;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av ett nytt hospital vid Hälsingborg;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ersättning åt förlikningsmän för medling i arbetsstvister m. m.;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny utgiftsstat för postsparbanken m. m.;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor jämte en i ämnet väckt motion;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter smeden Per Viktor Sjögren från Ledbergs socken m. fl.;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 38 av sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående beviljande av medel såsom bidrag till uppehållande av internationell patrulleringstjänst i Norra Atlanten m. m.;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälligt lönetillägg åt viss personal vid statens järnvägar ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 146, i anledning av väckt motion om ersättning åt viss från Uddevalla till Göteborg förflyttad järnvägspersonal för av flyttningen föranledda kostnader;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa utvecklingen av statens vattenfallsverk berörande frågor;

nr 148. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppskov med slutförande av undersökningsarbeten i Kirunavaara och Gällivare malmberg; och

nr 149, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor;

sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 77 med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 och 34 §§ i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring, dels ock en med anledning av nämnda proposition väckt motion;

nr 2, i anledning av väckta motioner dels i första kammaren nr 8 och 9 av herr Klefbeck, avseende ändring, den förra av 6 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring och den senare av 5 § i lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av nämnda lag, dels i andra kammaren nr 6 av herr Petersson i Lidingö villastad om ändring av 16 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring, nr 110 av herr Mossberg om ändring av 9 § i ovannämnda lag, nr 180 av herr von Sneidern om ändrad lydelse av 4 § i lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av pensionsförsäkringslagen och nr 249 av herr Tengdahl angående viss ändring i nyssberörda lag den 8 juni 1915, dels ock nr 112 i andra kammaren av herr Widlund om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i avseende å åldersgränsen för avgiftsplikt enligt pensionsförsäkringslagen;

nr 3, i anledning av herr Tengdahls motion nr 250 i andra kammaren om ändring i 23 § av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring; och

nr 4, i anledning av herr Björlings m. fl. motion nr 114 i andra kammaren om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av kommunalt understöd utan karaktär av fattigvård åt behövande pensionstagare enligt lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

nr 41, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 30 i anledning av väckt motion om upphävande av stämpelskatten å inrikes växlar;

nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig höjning av postavgifterna, dels ock i ämnet väckta motioner:

nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning under år 1918 av förordningen om spirituosaaccis, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om visst undantag från tillämpningen av stadgandet i 13 § 4 mom. i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin m. m.;

nr 45, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt;

nr 46, i anledning av väckt motion angående rätten att till avsalu förskära vin med brännvin; och

nr 47, i anledning av väckt motion med förslag till förordning om tonnageavgift;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sättet för likviderande av förfallen skuld å statslån till Norra Södermanlands järnvägsaktiebolag;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av ett lån för restaurering av Vadstena klosterkyrka; och

nr 49, i anledning av väckt motion angående beredande av fast anställning eller vissa andra förmåner åt personer, som stadigvarande äro sysselsatta med städning och rengöringsarbete hos riksdagens verk och myndigheter;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 18 juni 1915 om förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom de delar av Västerbottens och Norrbottens län, som ej höra till lappmarken;

nr 79, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskrivning av en från vissa jordegendomar i Allerums m. fl. socknar av Malmöhus län till kronan utgående årlig avgäld;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i villkoren för överlåtande till staden Falkenberg av Falkenbergs tullbro;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen av besittningsrätten till kronoegendomen Bergshamra nr 1 i Stockholms stad och län; och

nr 82, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ökade statsbidrag till kostnaderna för lantmåteriförrättningar;

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp under år 1917 åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst jämte i ämnet väckta motioner;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst jämte en i ärendet väckt motion;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp under år 1917 åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigs-

tidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskolläraernas änke- och pupillkassa; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 18, i anledning av första kammarens beslut i fråga om väckt motion om åvägäbringande av utredning i fråga om statsunderstöd till upprättande och underhåll av kommunala rättshjälpkontor; och

nr 19, i anledning av herrar Månssons och Widlunds motion, nr 325, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utarbetande av förslag till bildandet av en internationell exekutiv makt i syfte att hindra krigsutbrott m. m.

§ 34.

Justerades protokollsutdrag.

§ 35.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr	<i>Tamm</i>	under 2 dagar fr. o. m. den 18 maj,				
»	<i>Adelswärd</i>	» 2	»	»	» 17	»
»	<i>Nilsson i Antnäs</i>	» 4	»	»	» 22	»
»	<i>Lundström i Långnäs</i>	» 4	»	»	» 22	»
»	<i>Lindmark</i>	» 4	»	»	» 22	»
»	<i>Olofsson i Digernäs</i>	» 6	»	»	» 19	»
»	<i>Lindström</i>	» 4	»	»	» 22	»
»	<i>ErikssoniGrängesberg</i>	» 2	»	»	» 17	» och

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,25 e. m.

In fidem
Per Cronvall.